

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Eylül 2025 · Sayı: 60

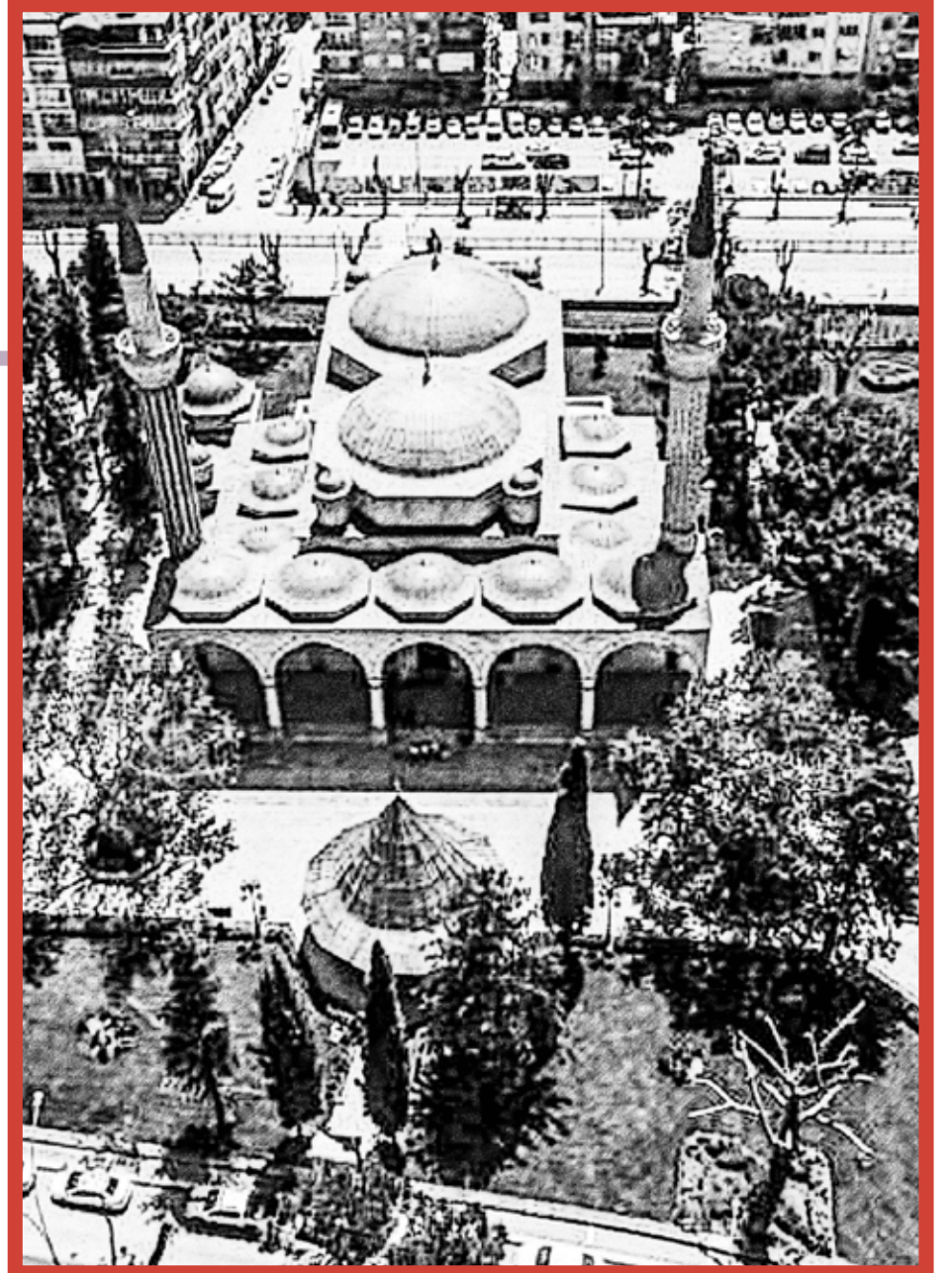

**KUŞLAR UÇAR SENİN GÖNLÜNÜ TAKLİT İÇİN
ELLERİNDEN DEVŞİRİR BAHAR ÇİÇEKLERİNİ**

II. Bayezid Camii Ve Külliyesi

Osmanlı'nın şanı büyük padişahlarından Fatih Sultan Mehmet'in oğlu II. Bayezid'in emriyle Şehzade Ahmet tarafından şehzadeler şehri Amasya'nın en güzel yerine yaptırıldım. Nice savaşlar, depremler, yıkımlar gördüm ama bahçemdeki anıt çınarlar gibi köklerime sarılarak asırlardır dimdik ayakta kalmayı başardım. Taşın sadeliğiyle mermerin zarafeti birleştirilerek bir yanımda medrese bir yanımda imarethane olacak şekilde inşa edildim. Geniş bahçeme sonradan eklenen türbe ve muvakkithane ile Ferhat'ın Şirin aşkıyla kendi masalını yazdığı dağlarla çakışır bakışlarımız. Karadeniz bölgesine yaptırılan tek Sultan Camii unvanıyla tarihin ve zamanın en önemli tanıklarındanım. Yeşilirmak'ın kıyısında yükselen gövdem, Osmanlı'nın azametini en güzel yansıtan yapılardan biridir. Dört farklı girişi olan camimin dış kapılarından içeri Allah'ın huzuruna varmanın bilinciyle eğilerek girilir. Giriş kapım üzerinde bulunan "vav" harfi, yapımın genelindeki bezemeler içerisinde en dikkat çekici olanıdır. Kubbemdeki eşsiz işlemlerle çevrili pencerelerimden süzülen aydınlık, iki minaremden yayılan ezan sesiyle birleşip kırılan kalpler iyileştirir. Bende zaman; merhametin gücüne, adaletin yüceliğine inanan Bayezid-i Veli'nin, duvarlarım arasında yankılanan öğütleriyle Yeşilirmak'ın serinliğinde akar gider.

GEÇERKEN

Eylül 2025 - Sayı: 60
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Baran

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti

Kapak Resmi
Halime Karataş

Kapak Sözü
Sezai Karakoç

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
22.08.2025

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / ABDULBAKİ İŞCAN
GECEYE ÖVGÜ

5 / HACER SELÇUK
AYAKÜSTÜ SORULAR

6 / ESMA TÜRKSEVEN
PEYGAMBER RAYİHASI: GÜL

10 / İBRAHİM TÖKEL
BOZKIRDAN KENTE

14 / RUKİYE SARAN AYDIN
BİR NEFES

18 / CANAN OLPAK KOÇ
AŞK YOLUNUN DİVANESİ

21 / MİSLİ BAYDOĞAN
ÜÇ TAVSİYE

22 / FATMA ASİYE ŞENAT
OKUMAKTAN MANA NE?

24 / ZEYNEP ONAR
HAYAL TÜCCARI KELOĞLAN

26 / NACİ BARIŞAN
BİR YAZI BİR ÇİZİ

27 / MEHMET KAHRAMAN İLE SÖYLEŞİ
"POSTMODERN ESERLER, BİZİM KLASİK DÖNEM
ANLATILARINI ANLAMLANDIRMAMIZ
İÇİN BİR İMKÂN OLMUŞTUR."

32 / YASEMİN BAHAR
AĞLAYAN ÇİÇEK

35 / MEHMET AYCI
O LEZZET SÜRSÜN DİYE

36 / YAŞAR AKASLAN
KUR'AN MUALLİMLİĞİ UĞRUNDA
BİR ŞEHADET DESTANI

40 / AMİNE ŞERİF
SAKLI YAPRAKLAR

41 / FATMA TÜRK
BAŞKA SESLER: FRIEDRICH RÜCKERT

42 / TUBA NUR UMUT
DİJİTAL MAHREMİYET

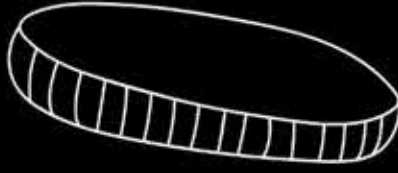
44 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
AHMET MURAT'I OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / MEHMET ÖNDER KARAKAŞ
TECRİT TEMRİNLERİ:
KUŞATILMIŞ İNSAN YAHUT ÖRÜLMÜŞ DUVAR

48 / MEHMET EREN ÖZTEKİN
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

GECEYE ÖVGÜ

ABDULBAKİ İŞCAN

En saf duyguların, en temiz düşüncelerin yuvası gibi görülme-yip dünya ışığına küs yüzü soğuk bir kabuk sayılsa da kuşku yok ki gece zamanın en esrarlısı ve en asilidir. Düşüncelere çanak tutan yanı, bir yığın sessizliğe, acizliğe ve yalnızlığa düşkün yanı bir şeyi değiştirmmez. Envaiçeşit duygularla tavlınması, hislerle beslenmesi ve yalnızlığı özüne kardeş sayması dahi onun asaletinden ve gizeminden bir anlam eksiltmez. Bilakis onun her zaman aynı biçime sahip olmayan şöhretli yüzünü iyice güçlendirir. Kimin içindir gece, ne içindir, ah mıdır yoksa eyvah mıdır, yar mıdır gece yoksa ağyar mıdır, bütünüyle bilmek mümkün değildir. Derin suların çıkarılan incilere mekân da olur, yorgun bedenlere abıhayat da. Ona keder mi yakışır yoksa sevinç mi, yokuş mudur gece yoksa iniş mi, o da tam olarak bilinmez. Bilinmesi de gerekmez. Gece herkes için farklıdır zira ve herkesin gecesi kendinedir. Onun her insana kendince bir sözü vardır mutlaka.

Kasvetli huzmelerine, gizemli ışıltılarına laf söyletmeden bağrında biraz teslimiyet biraz suhulet ve biraz da sükûnet barındırır gece. Zamanı aralayarak günün bereketini gecede arayanlar, gece geceye mühürlen-

dikten sonra karanlığı aydınlatıp yola çıkanlar, yolda olanlar, yolda kalanlar, anne kucağına sığınır gibi geceye sığınır. Gönü daralanlar, daraldıkça kıyama duranlar, kıyamda olanlar, kuş kanadında uçarcasına sabaha kavuşanlar geceyi iyi bilir. İnsanlar ömrün kokusunu taşıyan zamana çekildikten sonra seher iklimine doğru yola koyulanların huzur dolu dinginliği, çehresi ağarmış taş yapıların bile içini titretir, gönül ehli bunu da iyi bilir. Onların iyi bildiği bir şey daha vardır ki o da gecenin koynunda muhafaza altına alınan ihtişamlı sessizliklerin ve mümkündür ki sevdiren tenhalıkların, kanı tükenmiş damarlara sızarak şekli bozuk silüetlere dahi biçim verdiği.

Kul daha bir kuldur gecede. Kalbin ince yakarışları, gecenin saf ve merhamet dolu kıyılarında mücehhez gönüllere anlatımı mümkün olmayan bir haz üfler. Yüreğin tüm nahifliğini, güzelliğini ve tüm sevecenliğini her yere yansıtır ve o kadim nezaketiyle çalmadık kapı bırakmaz.

Gece olmasaydı sabahın olmayacağı bilinir de onun ne getireceği doğru-su kimsenin tahmininde değildir. Bu sebeple vaktin sakinleştirilmiş anlarında gecenin akla gelmeyen huyları-

na rastlanır. Orada büyük emeklerle inşa edilmiş anlamlı anlamsız sözler sınımsız susar, zihinler geçen günlerin sırlı duvarlarına cesurca dayanır. Dağın, taşın ve kutlu toprağın tadı ara ara her bir hücreye ilişir, yerin bereketli yüzüyle henüz buluşmuş yağmurun kokusu azar azar sinelere sızar. Hayat aşıl原因 bu kokuyu gönül bağı vıran olanın, kalbi solmuş, pörsümüş, çürümüş olanın bilmesini beklemek anlamsızdır. Her şey taştan, topraktan bir yatağın üstünde, ipeksi bir örtünün altındadır. Kalpler, tereddütsüz bir teslimiyetle ve huzur dolu bir endişeyle gecenin aralıklarına sakince sinmiştir. Yıldız kümeleri, deniz dalgaları, kum tepeleri, rüzgâr esmeleri minik kıpırtılarla sokulur zamanın içine. Geçmişin insanı değirmen taşı gibi öğüten iddialı tarafı yavaş yavaş gün yüzüne çıkar. Anılar, gecenin temiz dantelli tüllerinden usulca havalanan kelebekler gibi akıverir hafızalardan. Pişmanlıklar, üzgünlüğe sebep olan yönlerinden, suretlerden, şekillerden, tahayyüldeki alıp vermelerden arınarak tam bir teslimiyetle duaların teskin edici ruhuna karışır.

Geceyi gece yapan karanlığı, sakinliği değildir. Susuz olana kesintisiz sebildir gece. Sırdaş arayana sırdan yoldaştır. Gönül kilidi gece açılır.

**Her rengi birleştirir
gece, teke
düşürür. Onun
mahremiyetine
sığınan onun
renginden, tek bir
sesle seslenir.**

Hak âşıkları candan iltifatı gecede bulmuşlardır. Vahyin başlangıcı gecedir. Geçmiş ve gelecek günahları bağışlandığı hâlde, Efendimiz'in secdeyi ve kıyamı uzattığı vakit gecedir. Rahman'ın has kullarının en çok secdeye vardıkları, huzura durdukları vakit gecedir. Her rengi birleştirir gece, teke düşürür. Onun mahremiyetine sığınan onun renginden, tek bir sesle seslenir. Edebî ürünlerin çoğu gecenin bereket yayan toprağında yetişir. Bir gece soluğu yeter onu bilmeyenlere. Gökte uçan kuşun, kanattan başka muradı olmaz. Sahradaki kuyu, sudan başka ne ister?

O sebepten olsa gerek “uyuma” der Mevlana. “Bir kolayına getir, bu gece uyuma.”

Hem uyursan yine sıradan bir gece olacak. Gecenin özüne mahsus sıcak yalnızlığını bulamazsın. Ezginliğe zıt tarafını, susuzluğu gideren parçasını fark edemezsin sonra. İnsanın içinde ve dışında olan yanını göremezsin. Yetim inleyişlerine eş tutmadan geceyi, hangi temiz gönlün duasına açılısam, hangi kederli gözün yaşına karışsam diye kimseye soramazsın. Gecenin aydınlığa gebe yanını, ayın ışımalarını sağlayan huzurlu yanını bilmeden, varlığın ebediyete akan sesini izlemeye koyulamazsın. Susuz olana suyu, gecenin içinde aramadan, geceye varmadan bulamazsın. Gecenin serin ırmaklarında yunmadan, arınmadan çorak kalmış gönlüne nasıl meydan okuyacaksın?

Umutla ve yeni bir solukla bir vicdan fırtınasından arda kalan tüm güzellikleri yüklemeyen heybene, dağ gibi pişmanlıklarını nehirlerin ve dahi denizlerin dolup taşan sularına nasıl bırakacaksın?

Binlerce gecenin içinden farklı bil bu geceyi, bir fırsat bil. Kalbinin sesine açık ol, ruhunun en ücra köşelerinden kopup gelen iyilik ilhamına kulak ver. Fazla geç olmadan bir gece olsun kendini dinle. Geride ne varsa bırak artık yakasını. Yeneden başla her şeye. İçinde günbegün köklenen boşluğun sebebi yerini bulmadan bir iyilik yap kendine, bütün seslere kapan da bir soluk kapama gözlerini bu gece. Çiçekler kuruyup mevsim kışa döndüğünde artık arıdan bal istemek faydasızdır. Bülbül göçüp gitmiştir harap olan gülistandan.

Aksak yabancı arzuların bulanık sularında oyalanma, gel, uykuya verme kendini bu gece. Karanlıkta kalma. Gece ile anlaş ve onun zinetlerle bezenmiş berrak ışığını gör. Yüzünü O'na çevir. Bir tomurcuk say kendini seher vakti açan. Geceye sır verip onun sahibine sığınanlara, sırrına sır katanlara bak da kendini gecenin içinde yol alan bir nokta say.

Kudretli ve aynı zamanda şefkatli yalnızlığına yürü gecenin.

Sonra bak bakalım nereye varır yollar?

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

İçimizdeki boşluğu doldurma çabası...

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Arkadaşlarım, ailem ve bahar yağmurları.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Sanılanın aksine menekşelerin kokusu vardır ve bu gerçekten eşsiz bir kokudur. Doğduğum yerde epey menekşe vardı ama zor ulaşılabilir yerlerde açarlardı. Menekşelere ulaşma çabası, çocukluğumun hüzünlü bir sevinçle hatırlayıp durduğum bir parçası.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

İyi bir şef olmak isterdim. Yemek yapmayı çok seviyorum. Belki bir gün meslek olarak yaparım.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Yazarı onu o kadar iyi çizmişti ki; kendimde hissettiğim fakat tanımlayamadığım en derin kavrayışları o karakterin ağzından okudum. Dehşetli anlardı.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Özlemek, çoğu zaman henüz hiç yaşamadıklarımıza dairdir.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

İstediğin bir şeyden vazgeçmenin; istemeden ama doğru olduğu için yaptığın bir şeyin artık seni başka biri kılmaya başladığını anladığın o ân. Yakın tarihimde böyle bir ânım oldu.

8 Mevsimlerden hangisi?

İlkbahar.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Troya'nın düşüşü.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

"Tanrı benimle ne kastetmiş olabilir?"

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Kendimi yeşil bir yerlere atmak ve dua etmek. Keder çok iyi bir fırsattır tüm benliğimizi kuvvetlice hissetmek için.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Bir gün hepsini yapacağıma inanıyorum.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Fernando Pessoa.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Gereğinden fazla düşünmek.

15 Ruhunuz nereli?

Kuzeyde bir yer, en az iki asır önceye ait. Bu yüzden bazen zorlanıyor burada.

16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?

Gök gürültüsüyle karışık yağmur sesi.

17 Geçerken gördükleriniz...

Hüzünlü bir huzurun ve huzurlu bir hüznün verdiği ümitvâr hâlin güzelliği.

18 Bir notunuz var mı?

Her şey "şimdi"de oluyor. Geçmiş ve gelecek sandığımız pozisyonlarda değil. Bunu daima hatırladığım bir hayat yaşamak istiyorum.

HACER SELÇUK

AYAKÜSTÜ

SORULAR?

PEYGAMBER RAYİHASI GÜL

ESMA TÜRKSEVEN

Güzelliklerin taçlı sultanı, ruh-lara gıda, canlara safa... Gül, kendi sesinden işte böyle fısıldar eşsiz varlığını: “Ben güzel kokulu nebâtâtın padişahı olan gülüm.” Bu cümlelerin her zerresinde, sadece bir çiçeğin ötesinde taşıdığı o derin mana gizlidir. O, ilhamın sonsuz pınarı, efsanelerin nefes kesen soluğu, mitlerin kadim sırrı, kutsal kokunun ta kendisi... İnsan ruhunun güzellik arayışında, gül hep en başköşeyi tutmuştur; kâinatın bu en nazenin yansıması, Fuzulî'nin lisanıyla söylersek, çiçeklerin şahı, “şeh-i ezhar”dır.

Her toplum, kendi ruhuna dokunan bir çiçeği yüceltmiş, ona farklı anlamlar yüklemiştir. Ancak Müslüman Doğu toplumları, bu tercihi hep gülden yana kullanmıştır. Osmanlı divanlarında, on yedinci yüzyıldan itibaren lale ve karanfil nazlı nazlı boy göstereceği gül, güzelliğin sarsılmaz tahtında her daim hükümdarlığını sürdürmüştür.

Gül, insan ruhunu öylesine derinden etkilemiştir ki Hafız'dan Ronsard'a, Yunus'tan Tagore'a, Hayyam'dan Goethe'ye, Fuzulî'den Rilke'ye kadar tüm dünya şairlerinin üzerinde hemhâl olduğu tek çiçektir. Divan şairleri içinse gülün adını anmayan, ondan ilham almayan bir beyit bul-

mak neredeyse imkânsızdır; zira gül, şiirin ta kendisidir.

Aşkın Ezeli ve Ebedî Fısıltısı

Bülbülün güle olan aşkı, ona kanını ve canını feda ettiği, zamanın ve mekânın ötesinde tüm kültürlerde yankılanan ortak bir nakıştır: âşık ve maşuk... Bu efsanevi sevdanın kökleri, İran edebiyatının bereketli topraklarına uzanır ve Emevi, Abbasi dönemlerinde Arap şiiriyle harmanlanarak Endülü's'e, oradan da Rus edebiyatının derinliklerine süzülür. Puşkin'in 1827 tarihli “Bülbül ve Gül” şiiri, bu kadim etkinin en belirgin nişanelerindedir:

Bahçelerin sessizliğinde, bahar gecesinin sisinde,
Güle söyler doğu bülbülü.
Fakat tatlı gül hissetmez, iç geçirmez.
Âşığın söyledikleri karşısında salınır ve uyuklar.
Kendine gel, ey şair, arzuladığın nedir?
O dinlemiyor, seni hissetmiyor.
Bak nasıl da canlı, seslenmen cevapsız.

Edebiyatımızın tarihine şöyle bir dalıp baktığımızda gülün klasik şiirden halk edebiyatına, tasavvuftan modern metinlere dek her alanda farklı simgesel değerlerle karşımıza çıktığını görürüz. Şiirlerde, halk hikâyelerinde, efsanelerde, masal-

larda, mânilerde, deyim ve atasözlerinde gül, gerçek anlamından metaforik anlamlara uzanan geniş bir yelpazede nefes alır. İyi babalar ailelerine gül gibi bakar, geçim sıkıntısı çekmeyenler gül gibi geçinir ve evlatlarını el bebek gül bebek büyütürler. Çocukların yüzleri güldüğünde, anne babaların da gözlerinin içi güler. Kız çocuklarına Gülbahar, Gülşen, Ayşegül, Gülçiçek gibi isimler verilir ki yüzlerinde güller açsın. Eşler birbirlerinin üzerine gül koklamaz, zira gül dikensiz olmaz, ufak tefek kusurlar hoş görülmelidir.

Bülbül ve Sevgilinin Yüzü

Klasik şiirimizde gül; rengiyle, şekliyle, kokusuyla, dikenleriyle ve kısa ömrüyle sayısız teşbihin ilham kaynağıdır. Sevgilinin yüzü; renk, koku, tazelik, parlaklık ve şekil itibarıyla güle benzetilir:

Gül-zâr-ı hüsni olmaz idi böyle sebze-zâr
Akıtmaydı yaşımı çok çok o gül-'izâr

(O gül yanaklı, çok çok gözyaşımı akıtmasaydı; güzellik bahçesi böyle yeşillik olmazdı.)

Baki'nin bu mısralarında gül, sevgiliye dönüşür. Âşık da bülbüle teşbih edilir; bülbülün güle duyduğu o deli

**Mutasavvıfların
şiiirlerinde gül,
Peygamber
teri olarak
nitelendirilir.**

dolu aşk, divan şairleri tarafından alegorik hikâyelerle mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. Gül ile bülbülün sevdası dillere destandır. Bülbül güle âşıktır; hasret, çile, çaresizlik, fedakârlık gibi aşk hâllerini tüm varlığıyla yaşar. Gülün aşkıyla yanan bülbüle bu yüzden “şeydâ” (çılgın) ve “zâr” (ağlayıp inleyen) sıfatları uygun görülür. Gül, bülbülün uğruna türlü cefalara katlandığı, hayatını ve ölümünü bağladığı müstesna bir varlıktır.

Efsaneye göre, başlangıçta gülün rengi kırmızı değildir ve bülbüle hiç yüz vermez. Bu kayıtsızlık karşısında bülbül bir gün gülün üzerine konar, dikenler gövdesine batınca kanı gülün dibine akar ve kökünden damarlarına doğru yayılır. O günden sonra gülün kan rengine büründüğüne inanılır. Ancak tüm bunlara rağmen gül, bülbülün feryadına kulak vermez. Daima dikenle, yani rakiple iş birliği yaparak onun bağrını yaralar. Üstelik açılarak baharı müjdeleyen gül, velvele dolu gülüşüyle bülbülü bir an bile uyutmaz, kahkahasıyla bahçede bülbülün ağlama sesini bastırır. Nedim’in mısralarında gülü, bülbülün naralarını dinlerken görürüz:

Şöyle gülşen pür-tarab kim gûşlar fark
cylemez
Kahkahâ-yı hande-i gülden nevâ-yı
bülbülü

(Gül bahçesi öyle neşe dolu ki; gülün gülüşünün kahkahasından bülbülün sesini kulaklar fark etmez.)

Bazen şair, rolleri değiştirir; âşık kendini gonca güle benzetir ve sevgilin bahçesi olmayı diler:

Dâ’in arayan bulsa cûvânım seni bende
Bir gonca gül olsam da senin gülşenin
olsam

Peygamber Sevgisinin Remzi

Gül ve bülbül sembolü, dünyevi aşkların yanı sıra ilahi aşkın ve özellikle Peygamber sevgisinin konu edildiği şiirlerde de kendine yer bulur. Kültürümüzde Hz. Peygamber (s.a.s.) sevgisi, gündelik hayattan sanata kadar geniş bir yelpazede tecelli eder. Hilyelerde Hz. Peygamber ile gül arasında ilgi kuran rivayetlere yer verilmiş, onun kokusu hep güle benzetilmiştir. Çiçeklerin padişahı olan gül; mevlit, naat-ı nebevi türü eser ve şiirlerde Hz. Muhammed’in remzidir. Onun teninin yumuşaklığı ve rengi gülün yumuşaklığına ve rengine, yüzünün güzelliği gülün güzelliğine, kokusu gülün kokusuna teşbih edilir.

Mutasavvıfların şiirlerinde gül, Peygamber teri olarak nitelendirilir. Ondan yayılan rayiha, Peygamber’in rayihasıdır. Yunus Emre, kendisini Allah Resulü’nün bülbülüne benzettiği şiirinde bunu şöyle dile getirir:

Gül Muhammed deridür bülbül anun
yâridür
Ol gülile ezeli cihâna bile geldüm

Meşhur “Sordum Sarı Çiçeğe” şiirinde de gönül diliyle çiçeğe soru sorar ve aynı cevabı alır:

Gül sizin nenüz olur?
Çiçek eydür iy derviş
Gül Muhammed teridür.

Bazen de gül, Nesimi’nin meşhur şiirinde olduğu üzere pirin cemali olur. Tahtı revanı, değirmeni, pendi pınarı, nefesi olur. Pirin yanı gül bahçesidir:

Gülden terazi tutarlar
Gülü gül ile tartarlar
Gül alır gül satarlar
Çarşı pazarı güldür gül

Gül ve bülbül aşkı, divan edebiyatının yüksek sanatından ve tasavvuf çevrelerinden taşarak, türkülerde, manilerde, ninnilerde de kendine yer bulmuş, dilden dile aktarılarak toplumun her kesiminde kabul görmüştür. Türkülerde gülün nazı bülbülden; bülbülün feryadı, figanı ise hep gülden dolaydır:

İndim yârin bahçesine, gül dibinde gül biter
Gül daimi diken almış, şakı bülbül ne öter?

Âşık için sevgili neredeyse orası gül bahçesine dönüşür. Ancak âşık boşuna niyaz etmektedir. Çünkü sevdiğinin yanında kendisinin yerine dikenle özdeşleştirilen rakip bulunmaktadır. O rakip aradan çekilmedikçe hem gerçek hem de mecazi anlamda bülbülün güle ulaşması mümkün değildir. Rakibin gültü elde etmesi âşığı derinden yaralar:

Mihnet ile yetirdiğim gülleri
Vardın gittin bir kötüye yoldurdun.

Aşkın ve Şairin Ölümsüz İmgesi

Gül, sadece geleneksel döneme ait güçlü bir motif olarak kalmamış; uzun dalları, kızıl haleleriyle modern döneme de sarkarak mevkisini, cazibesini korumuştur. Divan şiirine büyük önem atfeden ve onun ruhunu kendi şiirine modern biçimde aktaran Yahya Kemal'e göre Türk edebiyatının en güzel beyti, Nabî'nin satırlarından güller sarkan şu beytidir:

Gonca gülsün gül açılışın cûy feryad eylesin
Sen dur ey bülbül biraz, gülşende yârim söyleyin

İçinde yaşadığı anın simgesel dönüşümünü nesne ve varlıkların simgesel kurgusuyla yeniden ortaya koyan

Yahya Kemal'in şiirlerinde de gül, diğer bütün çiçekleri gölgede bırakır:

Her sabah başka bâhar olsa da ben uslandım,
Uğramam bahçelerin semtine gülden yandım

Gül artık sarayların bahçelerinden, divan şairlerinin meclisinden çıkmış, bugüne gelmiştir. Bugüne gelmekle kalmamış, şairin hem hayatında hem duygularında karşılık bulmuştur. Yahya Kemal'i bu derece yakıp kavuran gül, acaba Sirkeci Garı'ndan Avrupa'ya gitmekte olan kadın mıdır? Üstelik bu kadın, ayrılığın, şairi ne kadar yaraladığını da çok iyi bilmektedir. Tren tam kalkarken göğsündeki karanfilin yarısını koparıp iki küçük parça hâlinde şaire verir. Bu karanfiller hâlen Yahya Kemal Müzesinde muhafaza edilen zarfın içindedir, üzerinde eski harflerle ve siyah mürekkeple şu cümleler yazılıdır: "Bu zarfın içindeki hatıra: 19 Ağustos 1940'ta Sirkeci Garı'nda, gece saat 10.00'da veda ettiğimiz aziz bir kadının göğsündeki çiçektendir, koparıp verdiği bu iki yaprağı daima hıfzedeceğim."

Yahya Kemal'in öğrencisi ve dostu olan Tanpınar'ın eserlerinde ise gül, ideal kadın güzelliği kadar İstanbul'u, ferdin karşısında cemiyeti, ölümün karşısında yeniden doğuşu, karanlığın karşısında aydınlığı temsil eder. Tanpınar, "Gül, bir âna sığmış ebediyet rüyası" dizesinde gültü sonsuzluk duygusuyla ilişkilendirir. Gül; haz veren, güzel olan ve insanda ebediyet hissi uyandıran her şeydir. Sevgili de tıpkı gül gibi hayattan ve ölümden öte, bir anın içerisinde bir sır gibi bir ebediyet rüyası vadeder.

Abdülhak Hâmid, "Bir haşrdır gözünde onun inkişâf-ı gül" mısrasında gülün açılmasıyla mahşer arasında orijinal bir çağrışım yaparken Necip

Fazıl aşk acısını gülle imgeleştirir:

Gül yetiştirenlere mahsus hevesle
Renk renk dertlerimi gözünde besle

Sezai Karakoç'ta gül, çoğunlukla İslam'ın dirilişinin sembolüdür:

Kıyamet demek gülün geri gelişi demek
Gül peygamber muştusu, peygamber sesi.

Ahmet Muhip Dıranas için ise gül belirsizliği sona erdirecek, kalbi aydınlatacak bir işarettir:

Yeşil pencereden bir gül at bana
Işıklarla dolsun kalbimin içi

Tabiattaki onca güzellik içinden sıyrılıp "çiçeklerin padişahı" mertebesine eren gül, Türk şiirinin en bilinen ve en çok kullanılan motiflerindedir. O, dile getirilemeyen sözlerin, anlatılamayan duyguların, yaşanamayan anların en güzel ifade vasıtalarından biridir. Kimi zaman aşkın dili olup sevgiliye sunulur kimi zaman anları ölümsüzleştirmek için kitap arasında kurutulur. Bazen saygının belirtisi, bazen de yapılan hatanın telafisidir. Öyle ki gül; teşekkürün, teklifin, özürün, affın, süsün tek kelimelik adıdır. Baharın -dolayısıyla yeniden doğuşun-, güzelliğin, gücün, tutkunun, sadakatin, mutluluğun, huzurun, gizemin ve her şeyin temeli olan sevginin sembolüdür. Bu sebeptendir ki, kıymetine paha biçilemez.

Kaynakça

1. Cevat Rüştü, "Şer Ulemasında Çiçek Tahassüsâtı: İmam Suyutî, Çiçekler", *İkdam*, 8533,8541,8548
2. Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı*, Kapı Yay., İstanbul:2020
3. Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, TDV Yay, Ankara:1992

BOZKIRDAN KENTE

İBRAHİM TÖKEL

Türk tarihi ezberlerin, ön yargıların tarihidir. Bu millet etrafında geliştirilen onca yargı, biraz tarih, toplum psikolojisi, kültür tarihi karıştırdığımızda çöküp gider. Türkleri Orta Asya bozkırlarından gelen savaşçı, göçebe ve akıncı bir konargöçer toplum olarak algılamak çok kolaydır. Bunda hakikat payı da vardır. Fakat bunlar işin bir yüzüdür yalnızca. Türkler olağanüstü uyum yeteneği olan bir millettir. Ve buldukları mekânları (bozkır, şehir, köy kasaba) çok özüne dokunmadan temellük (mülk edinme, kendine mal etme, dönüştürme) etmesini iyi bilirler. Bu onların sonsuz pragmatizmidir ve tarih sahnesine çıktıklarından beri bu pragmatizmi hiç kaybetmemişlerdir.

Burada son derece önemli görünen bir ayrım üzerinde durmak isterim. Türk tarihi derken kastedilenin son derece karmaşık bir tarihsel süreç olduğu ortadadır. Kesintisiz bir tarihten söz etmek de güç görünüyor. Yani birtakım bozkır boyları var ve bunlar kabaca beşinci yüzyıldan itibaren birlik oluşturup birçok devlet kurup bu güne değin geliyorlar. Açıkçası formel tarih bize böyle anlatılır. Bu tarihsel anlatı aslında kabaca doğrudur. Ancak işlerin tam da böyle olmadığı ayrıntılara indikçe fark edilecektir. Bu süreçte esas belirleyici olan Türklerin İslam'ı kabulüyle birlikte yaşanan değişim ve dönüşümdür. Formel tarih değil ancak kültürel ve edebî tarih anlatısı (poetik tarih) bize

bunun böyle olmadığını söylüyor. Örneğin Yahya Kemal ve yer yer Ziya Gökalp anlatısı, Türklerin bir dünya gücü olarak ve kültürel, tarihsel bir özne olarak ortaya çıkışını İslam'dan sonra ve özellikle Anadolu tarihinden itibaren başladığını söylemektedir.

Başta dönersek Orta Asya bozkırlarında durumun son derece karışık olduğu görünüyor. İskitler, Alanlar, Soğdlar, Çinliler, Hintler ve pek çok İranî topluluk bu büyük coğrafyayı Türklerle birlikte paylaşıyor ve dönüştürüyor. Büyük Türk ve Asya tarihi uzmanı Jan-Paul Roux bozkırda yaşanan bu baş döndürücü karmaşık süreci hem *Türklerin Tarihi* hem *İran ve İranlıların Tarihi* adlı eserinde can-

lı bir biçimde anlatmaktadır. *İran ve İranlıların Tarihi*'nde Roux, bozkır-daki süreci ve aidiyetlerin farklılaşmasını şöyle dile getiriyor.

“Mazdeizm, Medler ya da Persler döneminde değil büyük olasılıkla o zamanlar hiç bilinmeyen Harezmdenilen bölgede doğmuştur. En önemli İranlı bilginlerin çoğu İran İmparatorluğu'nda değil, Gazne'de, Afganistan'da, Ürgenç'te, Harezm'de, bugün Özbekistan topraklarında olan Buhara'da, genellikle Türk hükümdarların saltanatı döneminde ortaya çıkmış veya çalışmışlardır. İskitler muhteşem hayvan sanatlarını Ukrayna bozkırlarında geliştirmişlerdir. İran'ın en büyük şairi Firdevs'i'yi Orta Asya'da (Şahnâme gibi bir İran şaheseri Gazne'de yazılmış, Türk hükümdar Sultan

Mahmud'a sunulmuştur.) yazdığı için inkar mi edeceğiz?” (J.P. Roux, *İran ve İranlıların Tarihi*, s., 25.)

Devam edersek yine şehrin karşılığı olarak kullandığımız “kent” kelimesini aldığımız Soğça ve Soğdlar Orta Asya'da oldukça canlı kültürel ve ticari bir organizasyon kurmuşlardır. Roux'a kulak verelim:

“...Milattan sonra birinci binyılda Aramice, Yunanca ve Latince ile kıyaslanabilecek bir kitleye sahip olmuş, Maveraünnehir ya da Soğdya dili Soğdcaydı. Sadece bugünkü Özbekistan'da değil, en azından 6. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar 'lingua franca' (ortak dil) hâline geldiği Orta Asya'nın tamamında konuşuluyordu. Maniheizt ve Süryani-Hıristiyan karakterlerle olduğu kadar

Soğdca karakterlerle de yazılmış çok sayıda metin günümüze ulaşmıştır. Çin yıllıklarında Tu-kiular olarak adlandırılan tarih sahnesine çıkmış ilk Türkler bu dili kültür dili hâline getirmişler ve ilk metinleri olan Bугut yazıtını (yak. 581) Kuzey Moğolistan'da bu dilde yazmışlardır.” (J.P. Roux, *İran ve İranlıların Tarihi*, s., 33.)

Yani Orta Asya'da saf bir bozkır topluluğundan bahsedilemeyeceği ortadadır. Bazen Budist, bazen Maniheizt bazen Şamanist topluluklar olarak karşımıza çıkan bu bozkır toplulukları, İran, Soğd, Çin veya diğer Orta Asya bozkır toplulukları ile karmaşık bir biçimde iç içe geçmiş şekilde yaşadılar. Türklerin batıya doğru uç vermesiyle hikâye ilginçleşir ve Türk tarihinde keskin bir parlayış bu dönemden sonra başlar.

Türkler olağanüstü uyum yeteneği olan bir millettir. Buldukları mekânları özüne dokunmadan temellük etmesini bilirler.

8, 9. yüzyıllardan itibaren Müslümanlaşmaya başlayan Türkler, miladi 1000 yılından itibaren Afganistan'dan Viyana'ya kadar uzanan geniş toprakların büyük inşacıları olarak göze çarpar. Ne Araplar ne Farslar ne Bizans ve ne de Balkan toplulukları Türklerin inşa ettiği şehirlerle boy ölçüşebilirler. Özellikle Selçuklulardan başlayarak Türklerin İran coğrafyasından Viyana'ya kadar bambaşka mimari bakışlarla kurduğu şehirler göz kamaştırır. Kayseri, Sivas, Amasya, Niksar, İznik, Bursa gibi şehirler antikiteden, Bizans'tan devranılmıştır ancak bu şehirler Türklerin elinde canlanmış, yenilenmiş, âdeta yeniden inşa edilerek Müslüman-Türk şehirleri hâline gelmiştir. Zaman ilerledikçe Türk imar ve inşası Balkanlara uzanmış, belki daha önce hiç var olmayan, Türk mizacını ve zevkini yansıtan şehirler kurmuşlardır. Filibe, Selanik, Yanya, Yenişehir, Üsküp, Belgrad ve elbette Bosna'da Mostar, Travnik ve Saraybosna. Bir örnek olarak Saraybosna'yı zikrelelim. Türk fethinden önce Saraybosna (Sarajevo) 7000, 8000 nüfusa sahipken fetihten sonra 50.000 ila 80.000 bin nüfusa çıkmıştır. Yani aşağı yukarı Avusturya İmparatorluğu'nun başkenti Viyana kadar. Aynı dönemde Köln'ün nüfusu 36.000'dir. Münih, Augsburg, Frankfurt çok gerilerde kalmıştır. (F. Karl Kientz, *Sultanların Şehirleri*, s., 32.) Selçuklu'da kurumsallaşmaya başlayan mimari gelenek, beylikler döneminde eşine az rastlanır bir coşkuyla devam etmiş, en yüksek zevkini ise Osmanlılar döneminde yaşamıştır.

Bütün bunlar olup biterken yani şehirler Müslüman Türk kimliği kazanırken şehirlerin mirasına dokunulmamış, aksine âdeta "melez şehirler" inşa edilmiştir. 1900'lü yıllara kadar Anadolu Müslüman Türk şehirleri kiliseleri, havraları, azınlık hastane ve mahalleri ile var olurlar. Biraz da imparatorluk ruhunun tabiatı gereği durum böyledir zira imparatorluk düşüncesi yok olmaya başladığında "melezlik" de ortadan kalkmaya başlar.

Burada bir parantez açıp beylikler döneminin altını özellikle çizmek gerekecek. Türk şehirleri altın çağını beylikler döneminde yaşar. Anadolu âdeta Avrupa'nın feodal dönemini andıran bir rekabet, inşa ve kültür devrimi yaşar. Çeşitli beyliklerin hüküm sürdüğü Mardin, Diyarbakır, Kayseri, Sivas, Kütahya gibi şehirler Türk şehircilik tarihinin en önemli kentleri olarak ortaya çıkar. O kadar ki bugün dahi bu şehirlerimizdeki en önemli mimari estetik ve kültürel yapılar hâlâ o dönemin eserlerinden mürekkeptir.

Esasında beylikler dönemini sürdürülemediği bir Rönesans olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Merkezî hükümetin dağılmasıyla ortaya çıkan bu enteresan ve bereketli tarihsel aralık Türk tarihinin en ilginç ve bakir dönemlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor ve açıkçası üzerinde daha fazla durulmayı hak ediyor.

İran, Bir Komşudan Fazlası

Türklerin Tarihi'ni yazan J.P. Roux, *İran ve İranlıların Tarihi* adlı kitabıyla tarih oburlarının huzuruna

çıkılmış. Fransız tarihçi Roux daha çok Orta Asya çalışmalarıyla tanınıyor. Türklerin tarihi, Moğol tarihi ve Orta Asya inançları ile ilgili birçok eseri bulunan Roux dili ve üslubuyla tanınan ve sevilen bir tarihçi. Anlatımındaki akıcılık ve samimiyet onu mesafeli ve kibirli tarihçilerden uzak bir yere taşıyor. Uzun ömründe Türk ve Moğol tarihine ve İslam sanatlarına ilişkin eserler yayınlayan Roux, Türkiye Cumhuriyeti liyakat nişanı da almış.

İran ve Türkiye... Kökenleri itibarıyla iki büyük bozkır medeniyeti inşa eden bu iki milletin tarihi o kadar iç içe ki nerede ne zaman ayrı olmuşlar nerede farklılaşmışlar asla belli değildir. Hem coğrafi hem kültürel hem de tarihsel sınırlar belirsizlikler taşıyor. Orta Asya bozkırlarından doğan bu iki kadim kültür yer yer rekabetle yer yer el ele vererek tarihsel bir heyecanın odak noktasını oluştururlar. Açıkçası Asya tarihinin derinlerine indikçe Avrupa merkezli bir tarih anlatısının yer yer ne kadar yavan olduğu da ortaya çıkıyor.

Her ne kadar milletlerin psikolojisi tehlikeli sulara yüzmek anlamına gelse de Roux böyle bir denemeden kendini almıyor. İranlıların sanat ve edebiyata düşkünlükleri, özellikle şiir sanatındaki yetkinlikleri su götürmez bir gerçektir. Dünya tarihinde şairlere bu kadar önem veren başka bir millet göstermek güçtür. Büyük Goethe, *Hafız Divanı*'na vurulmuş, eski İran şairlerini çok sevmiş ve onlara nazire edercesine *Doğu- Batı Divanı* adlı şiir kitabı neşretmiştir. Goethe eski İran şa-

irlerini yüce dağların doruklarına, Batılı şairleri de onun etkilerinde oynayan çocuklara benzetir. Roux, şiire bu aşırı düşkünlüğün İranlılarda hayalperestliğe, aşırılığa ve mistizme yol açtığını düşünmektedir. Şiir, hayal, mübalağa ve buna eşlik eden son derece renkli süsüleme sanatları İran kimliğinin kaçınılmaz bir parçası olmuştur. Roux daha ileri giderek İran'da karşımıza çıkan "takiye" kavramının kökenlerini buralara kadar dayandırıyor. (J.P.Roux, *İran ve İranlıların Tarihi*, s., 27.)

İran, tarihte büyük izler bırakmış dinlerin de kaynağı. Zerdüştlük, Mazdeizm, Maniheizim gibi son derece etkin dinsel öğretilerin kaynağı da bu çok eski İran kültürüdür. Zerdüştlük özellikle çok etkili olmuş, öğretileriyle bugün bile dikkatleri üstüne çekebilmiştir. Nitekim bu mücadeleciler, zorlu ve hayatı olumlayıcı mitik figür bin yıllar sonra, ünlü düşünür Nietzsche'ye düşüncelerini yaymak için ilham verecektir. Ayrıca Amin Maalouf'un Maniheizim'in kurucusu Mani'nin hayatını anlattığı büyüleyici romanı *Işık Bahçeleri*'ni de anmadan geçmeyelim. Ancak İran'da din devlet ilişkileri fazlasıyla iç içe geçmiştir. Kadim İran imparatorları bu dinsel öğretileri sahiplenmiş, eski zamanlarda âdet olduğu üzere siyasal iktidarın güçlenmesi bağlamında sık sık dinsel söylemleri kullanmışlardır. Yine bir eski zaman geleneği olarak dinsel söylemin bürokratik yapısı da son derece etkili olmuş, İran tarihine eşlik eden bir ruhban sınıfı teşekkül etmiştir. Roux bugün İran'da var olan imamet ve molla geleneği-

ni de bu tarihsel yapıyla ilişkilendirir. Olan biteni doğru anlamak için ilgili ifadeyi olduğu gibi almak daha uygun olacaktır.

"İslam'da, mollalar ve Ayetullahlar etrafında hiyerarşik bir ruhban sınıfına sahip olan sadece odur (yani İran'dır). Tıpkı Mazdeist iken sahip olduğu gibi. (J.P.Roux, *İran ve İranlıların Tarihi*, s., 29.)

Ahamenişler, Medler, Sasaniler gibi büyük imparatorluklar kuran İran çok uzun yıllar Yunan ve Roma medeniyetleri ile iç içe geçmiş, bozkır kökenlerini terk edip daha yerleşik bir toplum ve devlet inşa etmiştir. Ardından büyük İslam akınlarına sahne olmuştur.. Halife Ömer döneminde Müslüman olan İran, tarihsel farklılığını ortaya koymak istercesine Şiiliği tercih etmiş ve elan bu şekilde devam etmektedir. Uzun yüzyıllar boyunca (yaklaşık bin yıl) Selçuklu, Safevi ve Kaçar Türklerinin himayesinde yaşayan İran sahası, Türklerin Müslümanlığı kabul ettiği sahadır aynı zamanda.. Türklerin incelikli ve büyük kültürler inşa ettiği Özbekistan, Horasan, Harezmi sahaları doğal olarak İranlıların da yaşamış oldukları coğrafyalardır. Dolayısıyla Türk ve İran ilişkileri söz konusu olduğunda ve tarihsel bir dönemece gelindiğinde bu hususların incelik ve hassasiyetle ele alınması gerekecektir.

BİR NEFES

rukıye saran aydın

İLLÜSTRASYON ZEYNEP TUĞBA ERDOĞAN

Çarşıya çıkıyorum, benden bir şey ister misin, diye sordum ona. Çınar ağacının toprağın üzerinde kalmış kalın köklerine benzeyen damarlı, buruşuk ellerini ellerimin içine aldım. Sağ elini öptüm, alınma koydum. Oksijen tüpünün burnuna bağlı ucunu düşürmemeye dikkat ederek başını yastığından az kaldırdı. Kaşları birleşti. Umudunu yitirmiş gözleriyle baktı gözlerime. Dudakları büzüldü. Gözlerinin umutsuzluğu çizgi çizgi yüzüne yayıldı: “Nefes istiyorum nefes, getirebilir misin?” dedi.

Onun umutsuz bakışlarını içine aldı üzgün gözlerim. Umutsuz bakışlarıyla üzgün bakışlarımı alıp çarşıya çıktım, bir nefes satın alıp ona götürmek için. Yolum, az önce gökten yere inip her yeri muzip bir misafir gibi işgal eden bulutun kucığına düştü. Nemli kollarıyla sardı beni. Bizim buraların dağlarında bulutlar bizi sık sık ziyarete gelir. Onunla yan yana, kucak kucağına, diz dizeyiz çoğu kez. Bir bakmışsın masmavi gökyüzünde bir fiske bulut yok. Göz açıp kapayınca kadar bir de bakmışsın seni sarmış. Bulutun kucığında biraz yolculuktan sonra çarşıya vardım. Demin hastamdan aldığım umutsuzluğu ve üzgün bakışlarımın bir kısmını bulutlar aldı. Az da olsa hafifledim böylece. Çarşıya adımımı

atar atmaz görkemli yazısıyla “Bin Bir Nimet Marketi” karşıladı beni. Gerçekten adının gerektirdiği gibi içinde binbir çeşit nimet vardı. İçini dolaşırken başım döndü. Kendimi kaybetmeden gençten bir market çalışanını durdurdum: “Burada her şey var. Benim aradığım var mı acaba, ben nefes arıyorum?” diye sordum. Genç çalışan gözlerini kocaman açarak: “Neee! Nefes mi?” Diye kekeleyerek cevap verdi. “Şaşacak ne var oğlum, burası binbir çeşit nimet satılan mekân değil mi? Nefes de bir nimet değil mi? Onu satın almaya geldim, sadece bir nefes.” dedim. Gencin şaşkınlığı devam ediyordu. Yüzüme daha dikkatli bir bakış fırlattıktan sonra, “Burada binbir çeşit nimet var ama o dediğinden yok abi.” dedi nazikçe gülümseyerek. Aradığımı burada bulamayacağıma kanaat getirince marketten çıktım. Çarşıda boş boş dolaştım bir süre.

Tek bir nefes alamadan eve döndüm. Yastığının ve yorganının hâlinde orada büyük bir mücadele geçtiği anlaşılıyordu. Yatış şeklini kaç kere değiştirmişti kim bilir? Gözleri, ah o gözleri, imdat bekleyen bakışları yok mu? Gözlerinin ta içine baktım; içimden beni affet, tek nefes bile getiremedim sana, keşke senin yerine benim nefesim tükenseydi, dedim. “Nasılsın?” diye saçma bir soru sordum sonra. Yan yattığı durumda üstte kalan sağ kolunu az kaldırıp omzunu hareket ettirirken avucu yukarı gelecek şekilde açık, kaşları kalkık, yüzünün mimikleri “bilmiyorum” der gibiydi. Satürasyon cihazını parmağına taktım. İbre

yetmişli sayılardaydı. Oksijen tüpünü taktıktan sonra doksana çıktı. Oysaki hekim, cihaza takılı değilken oksijeninin doksandan aşağı inmesi gerektiğini söylemişti. Üstelik önceki günlerde grip geçirdiğinden onun olumsuz etkisi de vardı vücudunda. Derin derin öksürüyordu.

İki bin beş yüz rakımlık yükseklikteki yaylanın oksijeni az gelmişti ciğerlerine besbelli. Hekim uyarıyordu onu yaylaya çıkmaması için. Akli, çıkma yaylaya, diyordu; yüreği çık diyordu. O, aklının dediğine kulak asmamıştı. Çünkü yüreği gençti. Ona göre yürek ihtiyarlamazdı, yalnızca beden ihtiyarlardı. Hem o, her zaman yüreğinin götürdüğü yere giderdi. Şimdi de öyle yaptı. “Ben hekim filan tanımam, bir güzel de yaylaya çıkarım!” demişti. Çünkü onun kökleri sağlamdı, fırtınalara karşı dayanabilen doksan yıllık yayla çiçeğiydi. Camın arkasında yaşayan; rüzgâr, soğuk, kızgın güneş görmemiş saksı çiçeği değildi. Buz yağmurları, onun bir çeneğini bile hırpalayamazdı, aksine köklerini, dalını, yaprağını daha da sağlamlaştırırdı.

Yüzü bronzlaşmış, elleri çatlak toprakla özdeş, anaçlığıyla, fedakârlığıyla, çalışkanlığıyla vatanımızı dolduran analardan biriydi. Yaz boyunca dağlardan hayvanları için kışlık otu biçip ince patikaları bir geyik gibi seke seke saatlerce adımlayarak sırtıyla köydeki evine taşırdı. Babam öte tarafa göç edeli beri kalabalık ailemizin yumuşak ama kararlı reisiydi. Ağzından sessiz sakin çıkan bir sözülle herkese her istediğini

yaptırırdı. Tarlasını kendi beller, ekip biçirdi. Kışı köyde, yazı yaylada geçirirdi. Hayvanlarının bazısını büyütür, satardı. Bazısının sütünden yağ, peynir yapıp satardı. Alnı açık, başı dikti. Ele güne muhtaç olmadan ailemizi geçindirirdi.

Şimdi hekimin bu tür hastalığı olan kişiler için yaylaya çıkmanın iyi olmayacağını söylemesi, ondan başka herkesi telaşlandırdı. Çünkü o, hekimin dediğini hiç duymamıştı. O hep yapardı bunu, istediğini duyar, istemediğini duymazdı. Ailenin uyarılarını da kulak ardı edip dağlara attı yorgun bedenini. Gel gör ki hoyrat dağlar, hiç yumuşamadı ona karşı. Dağların âdetidir, yorgun beden gördü mü üzerine üzerine gider. Pes ettirir. Nefesini bile keser. Ne var ki o, ömür boyu dağlarla güreşmiş, hep tuşa getirmişti onları. Dağın her yenilgisi, pazularını daha da şişirmiş, yenilmez bir güreşçi yapmıştı onu. Şimdi ise dağlar ondan bütün yenilgilerinin hincını alıyordu.

Birkaç günden beri bulutları gökten çekip oradan oraya iteleyen rüzgârın ışığının şiddeti azalmıştı, onun da nefesi tükenir gibiydi. Bulutlar, sonunda rüzgârla didişmekten yorulunca dinlenmek için yere çöktü, henüz akşam olmadan göz gözü görmez derecede sise gömüldü yayla. Ardından sık bir çise başladı. Sis, bütün ağırlığıyla abandı tüm göğüslerin üstüne. Oksijen tüpü de yeterli gelmemeye başladı hastamıza. Akşama doğru nefesi sıklaştı. Yüzünün rengi mor mu desem beyaz mı, belirsiz bir renge dönüştü.

Bakışlarının ışığı büsbütün söndü. Onu yayladan indirmenin tek çare olduğuna kanaat getirdik. O ise ne ambulans çağırıp hastaneye gitmeyi ne şehre inmeyi kabul ediyordu. Nihayet nefes tıkanıklığı son raddeye gelince kendi arabamızla inmeyi zor şer kabul etmek zorunda kaldı. İki yanından omuz vererek arabaya götürdük onu. Binmek üzereyken birden dondu kaldı. Yüzü morarmıştı. Konuşamıyor, eliyle anlayamadığımız işaretler yapıyordu. Tam yere düşecekken yakalayıp arka koltuğa bindirdik. Saniyelerin bile önemli olduğunun farkına varmıştım. Oturduğumuz koltukta hareket edemiyordu. Oksijen tüpünü bacaklarımızın arasında sıkıca tutarak yanına oturdum, kapağını çevirip açtım, aparatın ucunu burnuna taktım. Bir yandan da onu neden oksijen cihazı takılıyken arabaya kadar getirmedim için kendime kızdım. Birkaç saniye sonra derin bir nefes aldı. Onun nefes çekişi, bize de derin nefes aldırdı o an. Hızla inişe geçtik arabamızla. Günlerce göğsünün üzerine çöken karabasan, araba aşağıya doğru indikçe kalkıp başka güçsüz yayla ahalsinin üzerine çullanmak için dağlara doğru geri çıktı. İniş devam ettikçe nefes alışverişleri epey düzene girmeye başlamıştı. Köylere, ağaçların, yeşilliğin bol olduğu mevkilere vardığımızda iyice rahatlamıştı. Ben de iyi bir ambulans görevlisini aratmadım hani. Arabanın sarsıntısından oksijen tüpünün düşmemesi, aparatlarının zarar görmemesi için sıkıca tutmaya devam edip koruyordum onu. Ayrıca hastadan ayrılmasına da dikkat ediyordum. Dağ yollarının bol dönemeçlerini her dönüşümüzde oksijen tüpüyle yan yatıyor, dönüş bitince tekrar kalkmak zorunda kalıyordum.

Günün sonuna doğru göğüs hastalıkları hastanesinin acil bölümüne giriş yaptık. Hekim, kritik saat-

ler geçirdiğimizi ama zamanında yetiştirmemizin önemli olduğunu söyledi. Gece müşahede altında kalmasını, sabahleyin de tetkik ve tahlillere devam edilmesi gerektiğini ekledi. Sabaha kadar solunum cihazına bağlı olarak müşahede altında kaldı. Gel gelelim gözlerini bir kere yummamıştı. Hastane yatağının rahat yastığına başını yaslamadı bile. Vücudu yatık, başı kalkıktı. Neden mi? Kendisini, kök söktürdüğü hastane personeline, hekimlerine teslim etmek istemedi de ondan. Daima hâkim, daima tetikte, daima temkinli geçirdiği hayatını en kötü gününde bile bırakmak istemediği için. Böylece sabahı etmişti. Soluk alıp verişleri oldukça rahatlamıştı. Sabahleyin yapılan tüm tetkiklerden sonra hekimin tanısı şu oldu: Vücudunda zaten bulunan oksijen yetersizliği, yüksek rakımda daha da azalmış, tehlikeli düzeye inmişti. Tetkikler sonucunda deniz seviyesinde bile solunum cihazına ihtiyacı olduğu anlaşıldı. Hastaneden verilen bir solunum cihazını alıp şehrin kenar mahallesindeki evimize döndük. Cihazı yatağının baş ucuna yerleştirdik. Aparatının ucunu burnuna bağlarken kendisini esir eden bir canavara bakar gibi göz attı cihaza. Yüzünü buruşturdu. Her birimizin yüzüne ayrı ayrı baktı. Onu bize şikâyet eden bakışı, “Ben esir olacak kadın mıydım?” der gibiydi. Oksijeni çektikçe, günlerce geçirdiği uykusuzluğun acısını çıkarırcasına derin bir uykuya daldı. Herkes biraz rahatlamıştı.

Bense derdimi sırt çantama alıp kendimi dışarı attım. Kumsal beni çağırıyordu. Eskiden derdimi denize anlatırdım, o da beni can kulağıyla dinlerdi. Ateş kırmızısı dertlerimi maviye boyardı. O gün de ayakkabılarımı çıkarıp yalın ayak kumsalda dolaştım. Ilık dalgalar, ayaklarımı yumuşacık bir okşuyor, bir geri

çekiliyordu. Bir süre yürüdüktan sonra kollarımı yukarı kaldırıp kuş kanadı gibi sallarken haykırdım: “Benim vefalı arkadaşım! Dertlerimi dökmek için sana geldim hep. Sana anlattım bütün sırlarımı. Dert ortağım oldun. Sana her geldiğimde belimi büken yükümü aldın, hafifleyerek geri döndüm. Şimdi de senden yardım istiyorum, bana bir nefes verir misin, velinimetime götüreceğim? O, biraz mahcup gülümserken: “Seni anlıyorum, ihtiyacın var. Ah keşke sana verebilsem. Ne yazık ki verecek tek nefesim bile yok. Bende nefesler ancak içimde yaşayan canlılara yeter” dedi. O da çaresizdi besbelli. Ben de çaresiz, ayakkabılarımı giyinip sırtımdaki dert yüküyle kumsaldan uzaklaştım.

Caddelerde telaşla koşuşturan, bir yerlere yetişmeye çalışan, bir şeylerden kaçan, birbirlerinin yüzüne bakmayan, birbirleriyle selamlaşmayan, birbirlerinin ayağına basan, birbirlerini itekleyen kalabalığın içinde yürüdüm. Onlardan isteyecektim, göz kestiremedim çünkü onlar benden de umarsız görünüyorlardı.

Dolmuş binip büyükşehire yukarıdan bakan tepeye çıktım. Oradan aşağıya baktım. Evler birbirinin üzerine gri legolar gibi dizilmişti. Dizilerin arasında ahalinin koşuşturması için aralıklar vardı. Tepeye doğru lego katlarının sayısı azalıyor, seyrekleşiyor, üst üste dizilen legoların yerini tek katlı olanları ve ağaçlar alıyordu. Şehrin bir yanında göğü delectek yükseklikte olanları, öte yanda kümeden hallice olanları. Kollarımı açıp büyükşehire haykırdım bu kez: “Bana bir nefes verir misin büyükşehir? Dünya âlem bir şeyler bulmak, amacına ulaşmak için köyünden, bağından bahçesinden koparak sana koştu. Sende umduğunu buldu mu? Buldular ki seni bırakıp geri dönemiyorlar.” dedim.

Büyükşehir bana uğultuyla cevap verdi: “Baştan söyleyeyim üzgünüm, o istediğini sana veremeyeceğim. Bana gelen umduğunu bulamadı hiç. Benim yüküm de çok ağır. Kendime yetemiyorum, inim inim inleyerek geçiriyorum günlerimi. Benim de nefese ihtiyacım var ama yeterince alamıyorum. İçimde yaşarken nefese ihtiyacı olanlar tüketti nefesimi. Sayısız kolu olan bir ahtapot gibi içimde ne var ne yok ciğerlerine çektiler. Karşılık olarak simsiyah dumanları doldurdular ciğerlerime. Bu hâlimle ne kadar yaşarım bilemem” dedi. Ona acıdım doğrusu. Elim boş, tepeyi tırmandığım gibi geri döndüm.

Eve gittiğimde o hâlâ uyuyordu. Oksijen, her hücresinde mekân tutmuş, kanında yükseldikçe nefes alışverişi uykusunu bebek uykusuna dönüştürüyordu. Hepimiz onun o tatlı hâlini seyre daldık. İnsan, ömründe kaç kere bebek olurdu? Bir dünyaya geldiğinde, bir de dünyadan ayrılmaya yakın... Dudakları kıpır kıpırdı, gülümsüyordu uykusunda. Birden: “İşte size bahçemden mis gibi sebzeler; doğal gübreli, hilesiz hurdasız.” dedi gözlerini açarken. Uyandı. Işık gelmişti gözlerine. Burnuna takılı olan aparatı çıkardı ani bir hareketle. Hepimize ayrı ayrı göz gezdirdikten sonra: “Az önce bir düş gördüm, yayladaydım güya. Bahçeden sebze topladım. Salata yapıp sizi yemeğe çağırıyordum.” dedi huzur içinde. Demek ki demin uyurken gülümsemesi bundandı, diye düşündüm. Biraz sonra: “Sahi, şimdi iyileştim, rahat nefes alıp verebiliyorum, yaylaya gidebilirim, değil mi?” Demez mi. Hepimiz bir irkildik ki, şok böyle bir şeyse biz şok geçiriyorduk. Dilimiz tutuldu, birbirimize baktık sadece, cevap veremedik. Devam etti: “Bana öyle bakmayın, yaylaya çıkacağım, hazırlıkları yapın.” dedi kararlı. Neden

sonra kendime geldiğimde ağzımı açıp: “Ama hekim senin için yaylaya çıkmanın tehlikeli olacağını söyleydi ya,” diyecek oldum. Sözümü keserek: “Hele sen hiç konuşma. Hekimle fısır fısır konuşmalarınızı anlamadığımı mı sanıyorsun? Hekime yaylaya çıkmamın tehlikeli olacağını sen söyletmişsindir.” demez mi. O an kendimizi tutamadık, koro hâlinde güçlü bir kahkaha attık. Ardından ben savunmaya geçtim: “Kulakların duymuyor, iyi bir dudak okuyucususun ama bu sefer yanıldım. Gerçekten ona hiçbir telkinde bulunmadım. Bu tamamen hekimin fikriydi.” dedim. İkna olmamış gibi yüzüme baktı.

Israrlarına dayanamadık. Bir kez daha yaylaya çıkma denemesi yapmak istedi. Bir süre kaldı yaylada öyle nefesiyle mücadele ederek. Dayanamayacağını anlayınca: “Yaylanın tadı kaçtı.” dedi. İnmek istediğini söyledi. İndirdik. İnince daha da rahatlamıştı. Eve ilk getirdiğimizde öcü görmüş gibi kötü bakışlarla karşıladığı solunum cihazı, şimdi onun en yakın arkadaşı olmuştu. Baş ucundan ayrılmaz, nefesi sıkıştığında imdadına yetişirdi. Hiç itiraz etmez, verilen talimata uyardı. Geceler en kötü saatleriydi onun; güneş bir yerlere kaçardı, ay yükseklerden gönülleri ferahlatmak isterdi ama nafile, emanet olarak aldığı esenlik ne kadar ferahlatırdı? Yıldızlar uzaktan seyredirdi yeryüzünü. Uzaktan dostluk olur muydu? Kötücül ruhların, yeryüzünü siyaha boyama mesaisi sabaha kadar devam ederdi. O, gece boyu karanlıkla boğuşurken yakınında yalnızca bu yeni dostu vardı. Sabaha karşı kısa süreliğine rahata ererdi. Bu kısacık uykusundan uyanır uyanmaz onu emre amade olarak görünce minnetle bakardı ona: “Günaydın dostum, herkes bir süre sonra yatağına gider, bir yerlere gider, yanımda durmaz.

Hoş yanımda dursalar ne çıkar, bana nefes veremedikten sonra. Bir sen ayrılmazsın baş ucumdan, bir sensin beni hayata bağlayan. Vefalı bir dostmuşsun, bunu anlayamamıştım ilk geldiğinde.” derdi. Eline geçirdiği ıslak mendille üzerini özenle siler, okşardı. Üstüne herhangi bir eşya konulmasına kesinlikle izin vermezdi. Artık onu talimatla çalıştırmasını da öğrenmişti. Kendi kendine aparatlarını takar, oksijenini alırdı.

Gün geldi, devran döndü. O, bize sırtını döndü. Hem de ne dönüş. Sadece sırtı değil; gülüşü, konuşması, bakışları, şakaları, emirleri, talimatları yönünü başka tarafa döndürdü. Sonsuzluğa. Hepimizin günü gelince döneceği sonsuzluğa. Artık baş ucu dostuna dönmeyi de onunla sohbeti de bıraktı. Yaylanın sözünü etmez oldu. Bitkindi, parmağını kıpırdatamıyor, göz kapaklarını açamıyordu. Hayatında ilk defa bedenine söz geçiremiyor, teslim oluyordu. Sonraları baş ucu dostunun da eli yetmez oldu yüzünü bize döndürmeye. O, kararını vermişti bir kere. Her zamanki kararlılığıyla gitti.

Solunum cihazının dostluğu da buraya kadardı. Artık ona ihtiyacı kalmamıştı. Her şey gibi onun dostluğu da yarım kaldı. O, gittiği yerde yeni dost edinecekti. Orada dostluk ebediydi. Hiçbir şey yarım kalmayacaktı. Boş yatağın baş ucundaki solunum cihazını, aldığım hastaneye geri götürdüm. Bekleme salonunda sedyede cihaz bekleyen birkaç hasta vardı. Cihazı memure hanıma teslim ettim. Yazışmaları bitirirken öbür masadaki memura: “İade solunum cihazı geldi. Bekleyen hastalardan birine takabilirsiniz.” dedi. Ardından anlam yüklü bir bakışla bana döndü: “Hastaların veda etmeden önce sığındıkları son sığınak kutuları!” dedi.

AŞK YOLUNUN DİVANESİ

canan olpak ko

Aklı başında bir insanın eline kalkma kürek alıp dağı delmeye kalkması pek de mantıklı bir eylem olmasa gerek. Yahut genç bir delikanlının, peşine düştüğü ceylanla sohbet etmesi imkânsızmış gibi görünüyor. Öyle değil işte. İşin içine aşk girdiğinde her şey anlamlı hâle geliyor. Sait Faik bu yüzden, “İpekli Mendil” öyküsünde, sevdiği kıza hediye etmek için mendil fabrikasına gizlice giren delikanlının hırsızlığını pek masumane bir teşebbüs olarak anlatır okuruna.

Evet, aşk uğruna yapılmış tuhaflıklar sorgusuzca kabulleniriz çünkü aşk kahramanlarında, kendimizden bir parça buluruz. Herkesin başından geçmiştir farklı mücadeleler. Geçmişe baktığımızda bir anlamda Ferhat, önümüzde sıralı engelleri aşma isteğimizin temsilcisidir. Kerem, her şeye rağmen zorlukları aşabileceğimizin ilhamını verir.

İşte tüm o aşk kahramanları içinde biri, belki de en ilginç seçimlere imza atmış olmasına rağmen diğer kahramanlar arasından sıyrılır ve yüzyıllar sonrasında bile olanca canlılığıyla öne çıkar: Mecnun. Bilmeyen var mıdır mecnunlaşan âşığı.

Peki nedir Mecnun’u böylesine özel kılan?

Ferhat, Kerem, Vamık, Absal ve diğerleri... Hepsi de karşılıklarına konulan engellerle, sevgililerine kavuşabilmek uğruna mücadele ederler. Oysa Mecnun, daha en

baştan yenilgiyi kabullenir; kalkıp Leyla’ya kavuşmak için savaşmak yerine çöllere düşer. Mecnun hüznünlü bir âşıktır. Buradan hareketle şunu anlıyoruz: Toplum, aşk bahsi söz konusu olduğunda gerektiğinde yenilgiyi kabullenen, “Ayrılık sevda ya dahildir.” diyerek çekip gitmesini bilen o Mecnuni anlayışı yüceltmeyi tercih etmiş.

Mecnun, divan şairlerinin sevdiği bir isim. Tabii burada sevgiden kasıt duygusal bağdan ziyade Mecnun’un şaire sağladığı anlam genişliği imkânı.

Önce Mecnun nasıl birisidir ona bakalım:

Âkil isen vahş ü tayrın şâhı ol Mecnûn gibi
Başına mürğ âşiyânından külâh-ı devlet al

diyor Hayalî. Günümüz Türkçesine çevirecek olursak şuna yakın bir anlam çıkıyor karşımıza: Şayet aklın varsa Mecnun gibi vahşi hayvanların ve kuşların şâhı ol, başına da kuş yuvasını taç gibi tak. Bu beyitte Hayalî, “Mecnun gibi” benzetmesini sihr-i helal ilgisiyle kullanıyor. Yani “Mecnun gibi” hem hayvanların ve kuşların şâhı olan hem de başına kuş yuvasını taç olarak takan kişidir.

Hayalî her dönemin âşık adayı okurlarına Mecnun’la ilgili üç temel özellik veriyor. Öncelikle vahşi hayvanların ve kuşların şâhı olduğuna göre Mecnun, şehri ve kalabalıkları terk edip tabiata sığınmıştır. Sonra, başına taç yerine kuş yuvası alması,

dünyevi makam ve mevkilere itibar etmediğini gösterir. Yine baştaki kuş yuvası, Mecnun’un deliliği anlamına gelir. Böylece Hayalî, “Şayet aklın varsa deli ol.” diyerek çok güzel bir paradoks oluşturur.

Baki de Mecnun’un aklının olmadığını teyit edenlerden:

Elemi Kays’a kıyas etme dil-i mahzunun

Yok idi aklı ne derdi var idi Mecnun’un

Baki’ye göre, Mecnun’un mahzun gönlünün elemi Kays’la kıyas etmek yanlış olacaktır. Zira aklı yoktur Mecnun’un, hâliyle derdi de olmayacaktır. Baki burada ustaca bir karşılaştırma yapıyor. Kays, Mecnun’un asıl ismidir ve âşıkıyla henüz aklını yitirmediği dönemini temsil eder. Mecnun evresindeyse akıl feda edilmiştir, derdin hissedilen yoğunluğu ortadan kalkmıştır. Şair bu beyitte hem Kays’ı hem Mecnun’u yüceltir. Kays, aşkın hüznünü olanca ağırlığıyla hissedilen kişidir. Mecnun’sa aşk derdiyle aklını yitirebilecek bir noktaya gelmenin temsilidir.

Fakat Hayalî ve Baki’den sonraki yüzyılda yaşamış Sabit, sanki Mecnun’u âşıkların en akıllısı kabul etmiş görünür:

Tarîk-i aşkda âkil-i re’is lâzımdur
Hep ittifâk ile Mecnûn’u ihtiyâr ederüz

Aşk yolunda akıllı bir öndere gerek duyulduğunu, tüm âşıkların oy birliğiyle Mecnun’u seçtiklerini söylü-

yor Sabit. Aslında şair, aşk yolunda akla yer olmadığını, tüm âşıkların deli olması gerektiğini düşünüyor. Bu düşüncesini pekiştirmek için de başlangıçta ismi Kays iken aşk derdiyle aklını kaybedince Mecnun denilmeye başlanılan o aşk kahramanına gönderme yapıyor. Böyle aşkın akılla değil gönülle ilgili bir mesele olduğunu, aşk bahsinde akıldan söz edilmeyeceğini ifade ediyor.

Fuzuli'ye göreyse Mecnun sadece bir markadır, perdedeki yansımadır, bir tür gölgedir:

Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık
isti'dâdı var

Âşık-ı sâdik menem Mecnûn'un ancak
adı var

“Bende Mecnun'dan fazla âşıklık yeteneği vardır, asıl sadık âşık benim Mecnun'un ancak adı var.” diyor Fuzuli. Muhtemelen şairin böyle bir beyit yazmasında, kendi yazdığı *Leyla vü Mecnun* mesnevisindeki “Mecnun'un dilinden” gazellerinin halk arasında sahiden Mecnun tarafından söylenmiş gibi yaygınlaşması ve eserin namının Fuzuli ismini gölgelemesi gibi hususlar etkili olmuştur. Diğer yandan Fuzuli, bu beyitle evrensel bir insanlık yanılığını dile getirir: İnsan gözü sanatçıyı değil sadece eseri görmeye eğilimlidir. Mesela asırlara meydan okuyan bir camiye baktığımızda göklere servi misali yükselen minareleri, duvar süslemelerini görürüz fakat tüm bu güzelliğin uyumlu bir biçimde bir araya gelmesini tasarlamış mimarın kim olduğu çoğumuzun aklına gelmez.

Fuzuli'nin beytinden hareketle Mecnun'un genel geçer âşıkları nitelleyen bir sembol olduğu sonucuna da ulaşabiliriz. Yaşlılar, toz deterjan yerine bir deterjan markası ismini kullanırlar. Veya günümüzde bile bir kâğıt mendil markası ismini, tüm kâğıt mendilleri niteleyecek şekilde herkesçe kullanılır. Mecnun da böyledir bir bakıma. Şiirlerde aşk meydanının kahramanı olarak Mecnun görünür, gerçekteyse asıl kahraman o şiiri yazan şairdir.

Divan şairleri kimi örneklerde, kendilerinin Mecnun'dan üstün oldukları iddiasında bulunurlar. Mesela Baki

İkisinün dahı bir benden özge vârisi
yokdur

Cihânda ben var iken kim anar Ferhâd
u Mecnûn'ı

der. Buna göre geçmişin bu iki büyük aşk kahramanının yegâne varisi odur; onun olduğu yerde de Ferhat ve Mecnun ismini anan olmaz. Nefi'ye -tam da ondan beklenecek bir şekilde- Mecnun'u naz ve niyaz kaidesini bilmeyen bir deli sayar:

Mecnûn ne bilir kâ'ide-i nâz u niyâzı
Âşık mı sanır kendin o meczûb-ı mahabbet

Mecnun'dan söz edilen bir yerde Leyla isminin geçmemesi büyük haksızlık. Sonra o iki sevgiliyi, yazımızda bile buluşturmamız oluruz.

Dost Mecnûn olalı Leylî saçun
sevdâsına
Gör ne çıkdı 'âleme nâm u nişânı
kendümün

diyor Mihri Hanım. Evet, görünürde şairimiz Mecnun ve Leyla isimlerini aynı beyitte buluşturuyor. Fakat dikkatle baktığımızda durumun pek de öyle olmadığını anlıyoruz. Şair, sevgilinin gece misali siyah saçlarına Mecnun gibi tutulalı beri namının tüm âleme yayıldığını söylüyor. Şu hâlde buradaki Leyla hem isimdir hem de Arapçada gece anlamına gelen leylden türetilmiş bir sıfattır.

Mihri'nin beytini, Mecnunluk hâlinin kaynağının neresi olduğu sorusuna bir cevap olarak da okuyabiliriz. Yani Kays, zaten aşk uğruna aklını yitirmeye uygun bir karakter olduğu için mi Leyla'ya kavuşamayınca aklını yitirmiştir; yoksa Leyla'nın benzersizliği mi Kays'ın akli feda etmesine yol açmıştır? Mihri'ye göre kaynak Leyla'dır; Kays, onun siyah saçlarına sevdalandığı için Mecnun namıyla bilinirliği elde etmiştir.

Tabii şairlerin hepsinin ortak paydada buluştuğunu söyleyemeyiz. Buluşulsa yeni şiirler çıkmayacaktır ortaya. Nitekim divan şiiri geleneğinin son temsilcilerinden sayılabilecek Yaşar Nezihe Hanım, tam tersi bir bakış açısı sergiler ve mahareti Mecnun'a bahşeder:

Mecnûn isen ey dil sana Leylâ mı
bulunmaz
Bu goncaya bir bülbül-ü şeydâ mı
bulunmaz.

Böyle işte... Anlatılıyor da mecnun olmak kolay olmuyor.

BİR SEYİRLİK

TRT'nin dijital yayın platformu Tabii, bendeniz gibi bitpazarında gezinmeyi çok sevenler için harika bir iş yaptı ve 80'li yıllarda ekranlarda yayınlanmış en güzel yerli yapımları yayın programına aldı. Çocukluğumdan aklımda hayal meyal kalan bazı dizileri burada bulup izlemek bir tür zaman yolculuğuna çıkmak gibiydi. Bu diziler arasında dikkatimi en çok çeken ve benim gibi hem 80'li yılları özleyenler hem de yakın tarihimizde yaşananlara ilgi duyanlar için önereceğim dizi Cahide Sonku'nun hayatını ilginç bir senaryo ve başarılı oyunculuklarla ekrana taşıyan Cahide dizisi (1989). Bir gazetecinin Cahide Hanım'ın hayatta olduğunu fark etmesiyle başlayan ve şatafatlı bir şöhretin hazin bir şekilde son buluşunu anlatan bu dönem dizisini, benzer seyir zevki olanlara öneririm.

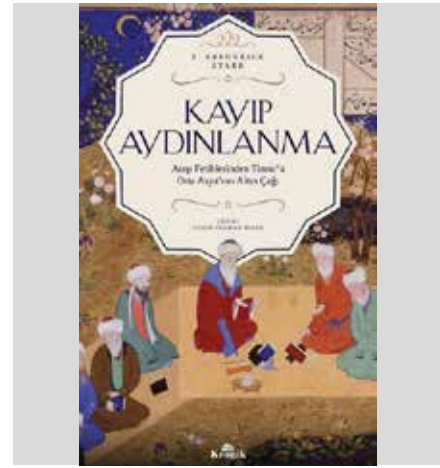
BİR GEZİ

Herkesin biraz serinlik bulmak için yaylalara ya da deniz kıyılarına koştuğu sıcak aylardayız. Ankara'da kalanlar ve Ankara'ya seyahat edenler için, yılın her mevsiminde bence ayrı bir tadı olan Kale Mahallesi'nden biraz bahsetmek isterim. Kalenin içi restore edilen eski Ankara evleri, küçük ama tarihî camileri, butik otelleri, kafeleri, dar sokaklarda koşturan çocukları ve kenarlarda tezgahlarını açan incik boncuk satan yaşlı teyzeleriyle hayat dolu bir mahalledir. Kaleden çıkıp Koyunpazarı'na doğru dik yolu inmeye başladığınızda antikacılar, halıcılar, doğal taşçılar, mini sanat galerileri, alçak tabureli ve Türk filmleri afişli çeşit çeşit küçük kafelerle çevrili taş sokaklar eski Ankara'yı solumanızı sağlayan bir atmosfere sahiptir.

ÜÇ TAVSİYE MİSLİ BAYDOĞAN

BİR KİTAP

Kayıp Aydınlanma: Arap Fetihlerinden Timur'a Orta Asya'nın Altın Çağı, okurken bunu keşke keşke bizim topraklarımızda yazmış olsalardı diye düşündüğüm bir kitap. Titizlikle kaynak taraması yapılmış ve bizim genel geçer tarih kitaplarımızda rastlamadığımız türden ayrıntılarla dolu olan ve kesinlikle çok ilham verici bulduğum bir içeriğe sahip. Orta Asya'nın İslamiyet ile tanıştığı dönemden Timurlular Devleti'nin yıkılışına kadar geçen zamanda bölgedeki bilimsel ve entelektüel faaliyetler anlatılıyor. Okuduğum en çarpıcı tarih anlatan kitaplardan birisi ve isterim ki benzer ilgi alanlarına sahip olduğumuz tüm okurlar da bu çalışmadan haberdar olsun ve faydalansın.

OKUMAKTAN MANA NE?

FATMA ASİYE ŞENAT

Tatlı sonbaharın ilk günleri kapımızı çaldı. Bu, her seviyeden eğitim kurumunun açılma vakti geldi demek, hayat mektebi hariç tabii. Çünkü hayatın verdiği eğitim yaz tatili yapmaz, mesai saatine itibar etmez, bayram seyran dinlemez. Yedi, yirmi dört iŐinin başında mübarek, hiç ara vermez. Ve onun imtihanlarında başarılı olmak da tıpkı okul sınavlarında olduğu gibi temiz bilgiye ihtiyaç hissettirir. İŞte bu bilgi ihtiyacı söz konusu olduğunda bir Kur'an duası gelir, dillere, gönüllere konar: "...Rabb'im ilmimi artır!" (Taha, 20/114)

Kur'an'ın gönderiliŐ amacı, içeriği, Hz. Peygamber'in vahyin indirilmesi esnasında ayetleri unutma telaŐı yaŐaması gibi konulardan bahseden bir ayet grubunun sonunda yer alan dua, bu konumu itibarıyla öncelikle Allah'tan Kur'an'ı anlama konusunda ilim talebini ifade eder. Bir ülkeyi, bir Şehri, bilinmeyen bir yeri tanıtın rehberin sayfalarını yavaş yavaş çevirip inceler, fotoğraflarına tek tek bakar gibi hayat rehberimizi de telaŐsız, tane tane okumak gerek. Okunandan sonuç çıkarmada acele etmeden, bir yerde verilmeyen detayı bir başka yerde arayarak, anlatılanlar arasında bağlantılar kurarak... Ancak böyle bir okuma, ilmi artıran bir sürecin başlangıcı olabilir. En önemli bileŐenlerinden biridir evet ama elbette Kur'an'ı derinlemesine anlamak, ilmi artırmanın tek yolu değildir.

“Bütün kitaplar bir Kitap’ı anlamak içindir!” ilkesi doğrultusunda düşünülürse, Kur’an’ı daha derinlemesine kavrayabilmek için farklı bilgi dallarına dair verilerin, farklı disiplinlere ait farkındalıkların da önemli olduğunu hatırlamak gerekir. “İlmimi artır.” duasının Kur’an nüzulüne dair bir pasajın içinde yer alması, bununla birlikte artırılması talep edilen ilmin sahasına dair bir vurgu yapılmamış olması aslında ta ilk inen ayetteki sessiz yönlendirmeyi de gönle düşürmektedir. Orada da “*Yaradan Rabb’inin adıyla oku!*” denmiş ama ne okunacağına dair ipucu verilmemişti. Böyle olunca pek çok müfessirin altını çizdiği üzere Allah’ın hoşnutluğunu umarak O’nu, sanatını, tanıma ve anlama yolunu açan bütün okumalar bu emrin kapsamı içinde düşünülür, burada da tıpkı öyle bir kavrayışı geliştirmenin önünde bir engel yoktur.

Kulun Allah’tan ilminin artırılmasını istediği başlıklar çok geniş sahalara yayılmış durumdadır ama bu sahanın odak noktalarından biri elbette insanın kendisine dair farkındalığı olmalıdır. Yunus’un dediği gibi: “İlim ilim bilmektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Bu nice okumaktır?”

Kişi ne yaşadı, ne yaşamadı, Hayy’dan gelip Hu’ya giden yolculuğunda ne yokuşlar, ne inişlerle karşılaştı, bu yokuşlar, inişler ne anlama gelir? Bütün bunların ince ince değerlendirilmesi, insana lazım ilmin konuları arasında yer alır. Dünyaları tanıyacak kadar bilgisi ve farkındalığı olsa da insan bazen en çok kendisinin

cahilidir ya, bu nedenle övgü ya da yergide abartmadan, kendisini olduğu gibi tanımak ve tartmak, ilmin ziyadeleştirilmesine en çok ihtiyaç duyulan hususlardan olsa gerektir.

Kul, Allah’tan ilmini artırmasını neden ister? Bunu derinden kavramanın aşamalarından biri de “ilim” kelimesinin Kur’an sistematüğünde zannın zıddı olduğunu bilmekten geçiyor. Hakikati anlatan bilgi birikimi ilim olarak tanımlanabilir; teyit edilmiş, net, berrak veri bu kökten gelen kelimelerle tanımlanır. Eğer bu özelliğe sahip değilse o sadece zandır, tahmindir, belki uydurmadır ve açıktır ki zan hakikati ifade edemez. Bu nedenle insanın içinde inşa ettiği ilim ülkesinin sınırlarından çürük bilgi girmemelidir. İlim yollarında ilerlerken bu temiz ve berrak sahayı oluşturmuş olmanın önemi çok iyi anlaşılacağından. İlim-zan karşıtlığının farkında olmak gerekir.

Bilgi açısından zenginleştirmeyi Allah’tan talep etmenin, sistematik bilgi yığınlarını hafızaya depolamak olmadığının ayırımına varmak da mühim. Ne kadar değiştirilmeye çalışılsa da içinde bulunduğumuz öğrenme sistematüğü, malumatı sınava kadar hafızada depolama üzerine kurulu. Hâl böyle olunca, bu ayırma varmanın pek kolay olmayacağı da açık. Bilgi, öğrenmek denince akla şu tablo geliyor: Sabahlara kadar çalış, sonra sınavda seçenekler arasından doğru bilgiye göz kırpan seçeneği bulup işaretle ya da cevap kâğıdına o bilgiyi yaz gitsin. Sınavdan çıkınca da her şey

kırıntısı bile kalmamacasına silinsin. Elbette bütün bilgiler yakın hafızada uzun zaman depolanmaz, yeni bilgilerin girebilmesi ve işleminden geçirilmesi için temizliğe ihtiyaç vardır. Lakin burada sorun, sınav endekli olarak üstünkörü şekilde edinilmiş, ince ince işlenmemiş bilgi yığınlarının sınav geçince yığın hâlinde silinmesi, tamamen sistemden “temizlenmesidir.” İlim tahsili ise bu döngüden tamamen farklı bir sürece tekabül eder. Benliğe nakış nakış işlenmemiş, sonuçları değerlendirilmemiş, başka verilerle bağlantısı kurulmamış bilgi yığına ilim demek mümkün, bunun ziyadesini istemek anlamlı değildir.

Allah’tan ilim ziyadeleştirilmesi istendiğinde o ilmin faydasını görmek ve göstermenin de zımnem niyaz edildiğini hatırd tutmak gerek. Zira bizim faydasız ilimden Allah’a sığınan bir Peygamberimiz var. Bir derde derman, bir soruya cevap, bir tasaya inşirah olmayan bir ilim sineye yüküdür. İlmi üretirken de hayata aktarırken de ahlakına riayet etmek önem arz eder, o ahlakın en önemli esaslarından biri de faydalı olmaktır.

İşte böyle. İlim, hayatın en önemli lokomotif güçlerinden biri ve bu lokomotifin insanlığı iyiliklere götürebilmesi için ahlakına riayet etmeye, güçlü olabilmesi için de Rabb’imizin desteğine ihtiyaç var. En iyisi biz sözü yine bizim Yunus’a bırakalım: “Okumaktan mana ne? / Kişi hakkı bilmektir. / Çün okudun, bilmezsin, / Ha bir kuru emektir.”

HAYAL TÜCCARI KELOĞLAN

ZEYNEP ONAR

Vaktiyle, yoksul bir kadının kimsesiz, kel kafalı ama akli dolambaçlı bir oğlu varmış. Keloğlan derlermiş ona. Ne çarığı sağlam ne yastığı doluymuş ama hayal kurarken, diline düşen her cümle yıldızlara değermiş sanki.

Bir sabah, şehrin kenarındaki çöplükte, kuşların bile uğramadığı bir köşede, parlak bir şey gözüne çarpmış. Eğilip baktığında, hafifçe ışıldayan bir nohut görmüş. Ama bu nohut, öyle alelade bir nohut değilmiş; üzerinde belirsiz desenler, minik damarlanmalar varmış, sanki içinden hafif bir ses fısıldıyormuş.

Keloğlan, o an gözlerini kısmış ve nohutun içinde uçsuz bucaksız bir kervanı, deve sırtlarında altın kaplı çuvalları, ardı sıra yürüyen tüccarları görmüş. Avucunu kapatmış, nohutu kalbini tutuyormuş tutmuş, cebine koymuş.

“Bir nohuttan on nohut, ondan bir ölçek, ölçekten çuvallar, çuvallardan beş yüz deve yükü nohut... Her şey buradan başlayacak.” demiş kendi kendine.

O gün eski paltosunu sırtına geçirip, şehrin zenginler semtine yürümüş. Bir konağın önünde durmuş.

Tam o sırada, konağın sahibi dışarı çıkmış. Keloğlan'a şaşkınlıkla bakmış.

Sen kimsin evladım, ne ararsın burada?

Keloğlan, kararlı bir sesle anlatmaya başlamış:

“Beş yüz deve yükü nohudum vardı. Halep'e giderken haramiler bastı. Adamlarımı öldürdüler, mallarımı yağmaladılar, beni zincire vurup bir dağa bıraktılar. Gözlerimi bağladılar ama yıldızlar bana yol gösterdi. Şimdi buradayım, elimde yalnızca bu nohut kaldı.”

Zengin adam, onun sözlerinde bir tuhaf titreşim, gözlerinde hakikati bükebilecek bir güç görmüş. Yolcuyu içeri buyur etmiş. Ona yeni elbiseler, sıcak yemekler, temiz yatak vermiş.

Birkaç gün sonra, Keloğlan gitmek istediğini söylemiş. Adam ona bir at vermiş, yolunu açık etmiş.

Keloğlan, yola düşüp Halep'e varmış. Oradaki tüccarlara aynı hikâyeyi anlatmış. Onlar da Keloğlan'ın cebinden çıkardığı o tek nohutun göz alıcı parlaltısına kapılarak ona yüklü miktarda para vermişler.

Keloğlan şehirde "Nohut Tüccarı" lakabıyla tanınmaya başlamış. Hikâyesi kulaktan kulağa yayılmış. Kimileri onun beş yüz deve yükü nohutla geldiğini, kimileri ise üç harflilerle ortak iş yaptığını anlatır olmuş.

Bir gün Halep valisi onu konağına çağırmış. Keloğlan, giderken hizmetçisine altın dolu bir kese vermiş.

Valinin hizmetçilerine dağıtmasını söylemiş.

Vali, onun asaleti ve soğukkanlılığına hayran kalmış. Kızını onunla evlendirmeye karar vermiş: "İsterse, kızımı alabilir. Ne çeyiz isterim ne başlık."

Keloğlan kabul etmiş. Düğünleri kırk gün kırk gece sürmüştü.

Fakat zamanla, hiç gelmeyen nohut kervanları konuşulmaya başlamış. Tüccarlar parasını geri istemiş. Keloğlan'ın itibarından geriye sadece efsaneler kalmış. Bir sabah, evin içinde kalan son şey olan yaşlı dut ağacına bakmış.

Baltayı eline almış, ağacın gövdesine ilk darbeyi vurduğunda, içinden altınlar saçılmış. Gerçek altın... Sıcacık, pırıl pırıl, şıkır şıkır toprağa düşen bir servetmiş bu.

Keloğlan'ın gözleri parlamış. Bu defa hayal değilmiş. Ağacın içinde yıllardır gizli duran, kimsenin aklına gelmeyecek bir servet varmış.

Vali, baltanın sesini duyup koşarak gelmiş: "Ne yapıyorsun burada, delirdin mi?"

Keloğlan, elini ağacın gövdesinden akan altınlara uzatmış, ardından başını kaldırıp sakin bir gülümsemeyle demiş: "Beş yüz deve yükü nohudumun bedeli sonunda geldi."

Vali, altınları görünce hayretle geri çekilmiş. Gözleri büyümüş ama tek kelime etmemiş.

Keloğlan, o altınlarla evini baştan başa onarmış. Eskisinden daha büyük, daha güzel bir konak yaptırmış. Borçlarını ödemiş, tüccarların gönlünü almış. Şehirde yeniden saygı görmeye başlamış.

Halep'in çarşılarında tekrar adı duyulur olmuş: "Nohut Tüccarı geri döndü."

Ve bir gün, yeni konağında otururken çekmecesinden o tek nohutu çıkarmış. Hâlâ hafifçe parlıyormuş.

Avucuna almış, gözlerini kapatmış ve fısıldamış:

"Ne altınım vardı ne kervanım ama içimde dünyaları kuracak bir hayalim vardı."

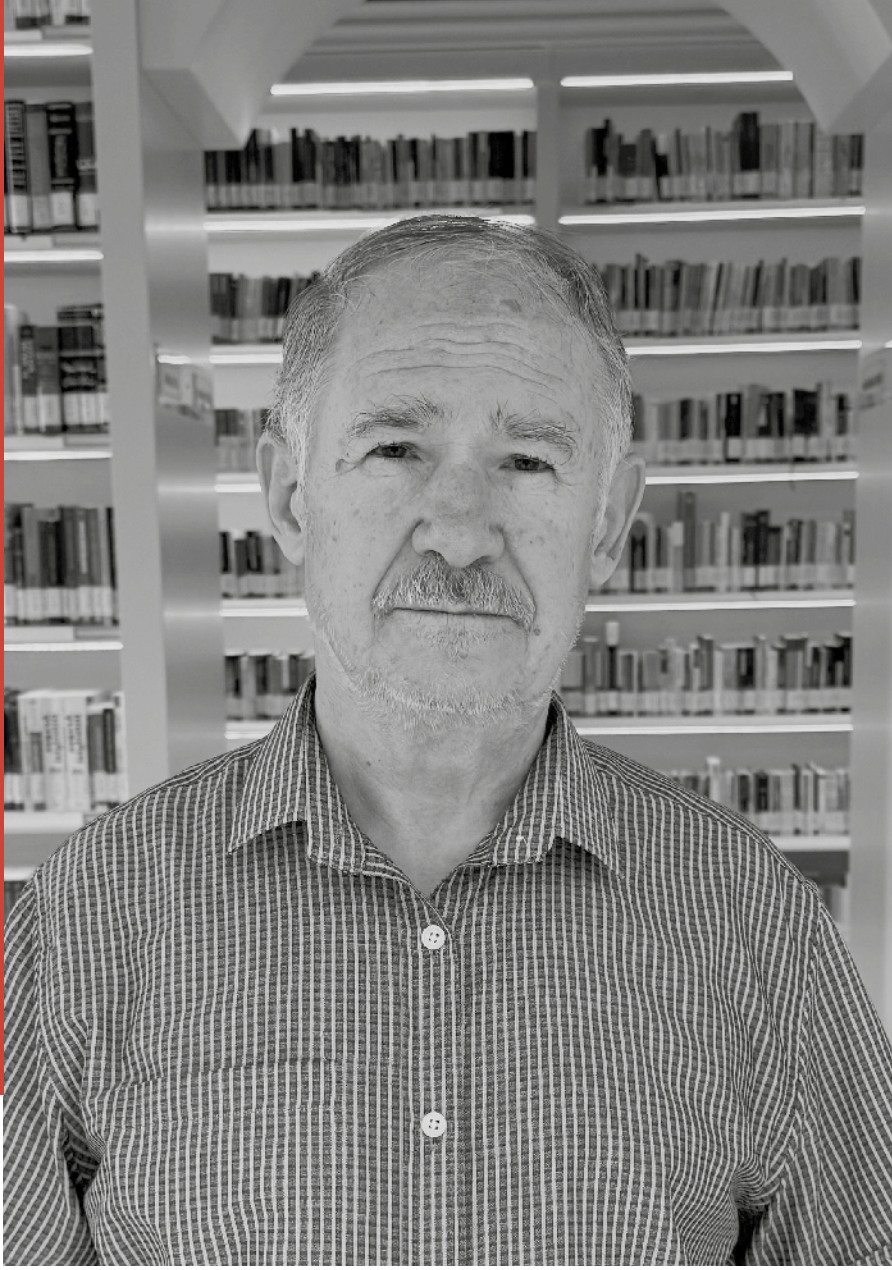
Ve nohutu ağzına atmış.

BİR YAZI BİR İZİ

“Taş devri gibi, tunç devri gibi, insanların bir de gül devri geçirdiklerini düşünüyorum. Nasılsa o devirden kalma birtakım adamlar yaşıyor yeryüzünde...”

Rasim Özdenören’in *Gül Yetiştiren Adam* kitabından...

“Postmodern eserler, bizim klasik dönem anlatılarını anlamlandırmamız için bir imkân olmuştur.

DR. MEHMET KAHRAMAN

***Türk Romanının Derin Kökleri* eserinizde Türk romanının modernleşme sürecindeki kökenlerine dönüyorsunuz. Sizce Türk romanı kendini Batı’daki roman geleneğine benzeterek mi kurdu, yoksa kendi geleneğini dışlayarak mı? Bu süreçte en büyük kopuş ve en değerli süreklilik nerede yaşandı?**

Edebiyat tarihçilerine göre Tanzimat dönemi yazarlarının önünde tek seçenek vardı: Batı’dakiler gibi yazmak. Nasıl ki kurumlar teker teker Batı’ya benzemeye özen gösteriyorlardıysa edebiyat dünyamızdaki temsilcilerimiz de Batı’ya benzemeye çalışıyorlardı. Yani Batılılaşmak gibi bir anafor herkesi içine çekiyordu. Ama edebiyatçılarımızın edebî birikimleri de onların bütünüyle Batılılar gibi olmalarının önünde bir engeldi. Bu bakımdan Batılılar gibi yazmak için yola çıkanlar; ama Türk edebî birikiminin etkisiyle yine bizim anlatı gele-

SÖVLEŞİ
SELMA MAŞLAK

neğimize benzer örnekler vermiş oldular. Ahmed Midhat Efendi'nin eserleri bu durumun tipik örneklerini sergiler. Bazı edebiyat tarihçileri bunu bir acemilik olarak değerlendirirler de geleneksel Türk anlatılarının etkileri görmezlikten gelinemez. Acemilik olarak gösterilen nitelikler, esasen bizim anlatı geleneğimizin tezahüründen ibarettir. Namık Kemal'in *İntibah*'ı üzerine yaptığım araştırmalar da birçok bakımdan bizim anlatı geleneğimizin yansımalarını taşıdığını göstermektedir. Namık Kemal, bu konuya ilişkin de bir iddiada bulunur. *İntibah*'ın ön sözünde Batılıların anlatıyı Doğu'dan aldıklarına vurgu yapar.

“Roman” kavramı üzerinde ısrarla duruyorsunuz. “Roman hiçbir zaman tanımlanamamış, sadece bazı genel çerçeveler çizilmekle yetinilmiştir.” diyorsunuz. Sizce bizde, “roman” kelimesinden bağımsız bir anlatı geleneği kurulabilir miydi? Hikâye, mesnevi, destan gibi kelimeler etrafında bu kavramsal inşa neden gerçekleşmedi?

Vakti zamanında gerçekleşmişti. Ama o dünyayı terk ettik ve başka bir dünyaya ayak basınca kendimizi oranın genelgeçer anlatı dünyası içinde bulduk. Pozitivist Mustafa Reşit'in çevresinde toplanan Tanzimat aydınları, bizi kendi dünyamızdan koparmakla işe başladılar. Neredeyse bir asır boyunca da bu havadan çıkamadık. Bu dönemdeki edebiyat, çoğunlukla kendi dünyamızı aşağılama edebiyatıdır. Bu ameliyeye katılmayanlarsa birkaç kişi hariç mecburen kekeme kalmışlardır

Sizce Türk roman tarihini baştan yazacak olsak, bu tarih nasıl başlamalı? Mesnevilerden mi, halk hikâyelerinden mi, yoksa Tanzimat dönemi eserlerinden mi? Ve bu yeni tarih yazımının bizi nasıl bir edebiyat anlayışına taşımasını umarsınız?

Türk roman tarihi elbette ta baştan başlamalı. Buna anlatı sayılabilecek bütün eserler dâhil edilmeli. Bir zamanlar Türk tiyatro derslerine girerken iki tiyatro tarihi kitabını kullanmıştım. Bunlardan biri Niyazi Akı'ya aitti. Akı, Türk tiyatrosunu Tanzimat'la yani Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* ile başlatıyordu. Diğer kitapsa Metin And'ındı. O ise tiyatro tarihini ilk insanların av sonrası yaptıkları sevinç gösterileriyle başlatıyordu. Roman ile ilgili de Halit Ziya'nın *Hikâye* adlı, Batı roman tarihi ile ilgili kitabında Batı romanını, anlatı sayılabilecek ilk eserlerden başlatılmaktaydı.

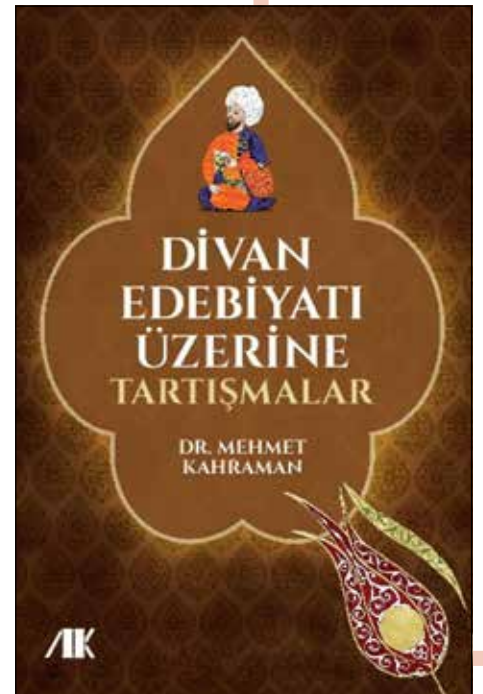
Bu örnekleri dikkate aldığımızda vakti zamanında hangi adlarla anılırlarsa anılınsınlar hepsinin Türk roman tarihinde yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Romanın Batılı normlarla tanımlanmasına karşı çıkıyorsunuz. Sizce bugün hâlâ Türk romanı üzerinde, “Batılılaşma kompleksi” veya “norm takıntısı” etkili mi? Bu konudaki en büyük kırılma sizce hangi eser veya eserlerle yaşandı?

Karşı çıkıyorum; çünkü artık öyle bir norm yok. Söz gelimi bir zamanlar gerçekçilik diye bir norm vardı. Hâlâ bizde kimi edebiyat tarihçileri bazı eserleri incelerken gerçeklikten uzak olduğunu, dola-

yısıyla roman sayılamayacağını öne sürüyorlar. Dünyanın neresinde böyle bir norm kaldı ki. Bu norm terk edileli yüz yıldan fazla oldu. Ama bizde hâlâ bu kaygıyı taşıyanlar var. Bu, ne bir kompleks ne de takıntı. Sadece konuyu yeniden düşünmek zahmetine girmek istemeyen, hocalarından tevarüs ettikleri bilgileri tekrar etmeyi marifet sanan kişilerin aymazlığı. Aylacak gibi de durmuyorlar. Kırılma noktası konusunda pek de umutlanamıyorum. On yıl kadar önce birkaç genç akademisyenin postmodernizmi tanımadığını görünce hayret etmiştim. Hâlbuki dünya yarım asırdır postmoderni konuşuyor.

“Nevai ve Roman” yazınızda, anlatı öncesi yer alan tevhid, münacat ve duaları postmodern kolaj teknikleriyle açıklıyorsunuz. Modern anlatı teorileriyle klasik metinleri çözümlemenin sınırları nerede başlar, nerede aşılır? Bu yaklaşım sizi hiç tereddütte bıraktı mı?

Bunu söylemekte hiç tereddüt etmedim. Çünkü her toplumun postmoderni kullanışı kendine göre olacaktır. Biz bu kullanımı asırlar önce yapmışız. Eskiler derler ki, "Göz var, izan var!" Evet, önümde eserler var. Bu özelliği ben önce *Leyla ve Mecnun*'da görmüştüm. Sonra da Nevai'nin eserlerinde gördüm. Gördüklerimi inkâr mı etmeliydim? Tam tersi bu noktaları daha da anlaşılır kılmalıydım. Hatta Nevai'nin metinlerinde daha net olarak fark ettim. Şuna tekrar dikkatinizi çekmek istiyorum. Postmodern, bana göre her alanın geçmişiy-le yeniden bağlantı kurmasının bir vesilesidir. Bizim geleneksel metinlerimizde kullanılan normları yorumlamamız gerekir. Aslında anlatı öncesi kullanılan tevhid, münacat ve dualar, dinimizin bir gereğidir. (besmele, hamdele, salvele) Bir taraftan da bunlara anlatı öncesi anlatıya hazırlık olarak yer verilmektedir. Kendi inanç, yaşantı, anlatı gelenekleri olan atalarımızın, kendi kuralları

ile yazmalarından daha tabii bir şey olamaz. Modern anlatı teknikleriyle metin çözümlenme, başvurmak durumunda kaldığımız bir şey. Aslında ise modern anlatıları gördükten sonra kendi anlatılarımıza bir daha bakmak durumundayız. Necmettin Türinay, bir yazısında *Leyla ve Mecnun*'u anlayabilmek için postmodern eserleri görmemiz gerekiyordu, der. Postmodern eserler, bizim klasik dönem anlatılarını anlamlandır-mamız için bir imkân olmuştur.

Nevai'nin anlatıcı oyunları, düş-metin ilişkileri ve çerçeveleme teknikleri ile Orhan Pamuk'un postmodern oyunları arasında benzerlik kuruyorsunuz. Bu bağlamda, sizce modern yazarlarımız klasik Doğu anlatılarını yeterince özümseyiyor mu, yoksa sadece alıntılıyolar mı?

Bir özümseme olduğunu sanmıyorum. Hatta okuyup okumadıklarını da bilmiyorum. Modern

yazarlarla geleneksel metinlerin benzeşmesi, bana, daha çok, anlatımların çeşitlenmesi sonrası benzer durumların ortaya çıkması gibi geliyor. Çünkü anlatımların belli kurallarının olmayışı, yazarların tavırlarının çeşitlenmesine imkân veriyor. Benim yakaladığım benzerlik, Nevai'nin metinlerini çözümlerken, Orhan Pamuk'ta gördüğüm tekniğin bir benzerine rastlamamdan kaynaklanıyor. Yoksa Pamuk, daha çok Batılı metinlerde gördüğünü tahmin ettiğim anlatma tekniklerinden yararlanmış olmalı. Kaldı ki, bizim klasiklerimiz, *Leyla ve Mecnun*'dan hatırladığım kadar iki elin parmaklarından biraz fazla yayımlanmıştır. Onların da ekseriyeti edebiyat eğitimi almakta olan öğrencilere kaynak olmak üzere yayımlanmıştır.

Yazılarınızda anlatı geleneğimizin "tekâmül" sürecinden bahsediyorsunuz. Ancak kimi eleştirmenler bu tür evrimsel bakış açılarını anakronik buluyor. Sizce tekâmül fikri, geçmiş metinleri bugünün kavramlarıyla değerlendirmekte nasıl bir rol oynar?

Bir kere tekâmül, hayatın bir gerçeğidir. Her şey tekâmül eder. Bunu evrimle karıştırmamalı. Çünkü evrim, yeni bir yaratığa dönüşme demek. Tekâmül ise gelişmedir. Anlatı da her şey gibi tekâmül etmiştir. Nasıl Şeyh Galib'in şiiri bir zirve ise *Hüsn ü Aşk* da anlatıda bir zirvedir. Geçmiş metinleri günümüz kavramlarıyla değerlendirmekse başka bir şey. *Leyla ve Mecnun*'u roman kavramıyla değerlendirmek, onu daha anlaşılır kılma ameliyesinin bir sonucudur. Ona mesnevi demek, onu bir müze karanlığında tutmak

**Her şey gibi hikâye de değişecek.
Bir zamanlar olay vardı işin özünde,
sonra dil oldu, sonra görseller araya
girdi. Yarın bakalım ne olacak.**

demektir. Edebiyat dünyasında olanlar hariç, mesnevi kavramı bir anlam ifade etmiyor.

Bu Toprakların Edebiyatı adlı kitabınızda yerelliği merkeze alan ama evrensellikten de kopmayan bir edebiyat tahayyül ediyorsunuz. Sizce “bu toprakların edebiyatı” dediğimizde sadece coğrafyayı mı, yoksa bir hafıza birikimini ya da biçimini mi kast ediyoruz? Mekân ile edebiyat arasındaki ilişkiyi nasıl kurarsınız?

Bu topraklar, bir coğrafyayı değil, bir anlayışı ifade etmek için kullanılmıştır. Aslolan, içeriktir. Yerel tabirini de öne çıkarmak istemiyorum. Yerli olmak başka, yerel olmak başkadır. Yereli başka yere taşıyamazsınız. Ama yerli olan, kendi atmosferinde neşvünemâ bulmuştur. Yani olmuştur. Onu başka bir yere taşıyabilirsiniz. Kendi ortamında gelişmiş, olgunlaşmıştır. Sezai Karakoç’un çok sevdiğim iki mısrası vardır: “Leyla’yı götürüp Londra’nın ortasına bıraksam / Bir bülbül gibi yaşamasını değiştirmez çocuktur.” “Leyla diyorsam şu bizim gerçek Leyla” diyor bir de Karakoç. Bizim olan, bizden olan, olmuş olan. Sadece toprağa ilişkin değil; aynı çevrede aynı suyu, aynı toprağı, aynı havayı, aynı kültürü almış ve hazmetmiş olan...

Bugün birçok yazarın “hikâye anlatıcılığı” yerine “görsel çağrışım” peşinde olduğu bir dönemdeyiz. Sizce anlatının özü hâlâ zamana direnebilir mi? Yoksa çağ değiştikçe anlatının özü de mi değişiyor?

Elbette değişecek. Bundan daha tabii olan nedir ki! Dün oydu,

bugün budur, yarın da başka bir şey. Hiç kimse mevcutla iktifa etmez. Her zaman yeni bir şeyler ararız ve bulunca da kullanırız. Hiç kimse kendini ve kendine ait olanı terkedilmez görmeme- li. Yani her şey gibi hikâye de değişecek. Bir zamanlar olay vardı işin özünde, sonra dil oldu, sonra görseller araya girdi. Yarın bakalım ne olacak. Bekleyip göreceğiz.

Bugünün genç yazarlarında en çok neyin eksikliğini hissediyorsunuz? Bu eksiklik sizce eğitimle mi, kültürle mi, yoksa zamanın ruhuyla mı ilgili?

Hissettiğim şey eksiklik değil; daha başka bir şey. Burada benim alışkanlığım söz konusu. Bunun için eksiklik diyemiyorum. Belki gençlerde anlaşılacak gibi bir beklentinin yokluğu söz konusu olabilir. Anlaşılmayı dert edinmek gerektiğini düşünüyorum. Belki bu benim kuşağın bir sorunudur. Bundan da çok emin değilim. Ama en azından şunu söyleyebilirim: Yazdıklarımızın bizim gibi yazarların anlamaları yanında başkalarının da kendileri için yanlış da olsa bir anlam çıkarmaları, marifet iltifata tabidir, gerçeğinin tahakkuku için gerekli olmalı. Yazarın topluma karşı sorumluluğu bunu gerekli kılmalı.

Geleneksel metinlerde hakikate ulaşmak çoğu zaman aşk üzerinden mümkün kılınır. Bu yapı içinde mecazi aşk ile ilahi aşk arasında geçişken bir anlatım var. Sizce modern roman bu tür bir aşkın katmanlılığını kaybetti mi? Klasik metinlerden alınabilecek ne tür derinlikler hâlâ canlı tutulabilir?

Bence kaybedilen bir şey yok. Yazar, neyi anlatmak istiyorsa onu yazacaktır. Aşk kavramı çok alçaldığı, yerlerde süründüğü için söz konusu durum ortaya çıkıyor. Bugün, insanlar, çocuğuna da aşkı diyor, arkadaşına da. Evdeki köpeğine de böyle hitap ediyordur, kim bilir! İnsanı derinden etkileyen, sarsan, deliler gibi peşinden koşturan bir şey görülüyor, ortalıkta. Modern roman da bu insanları anlattığına göre, ortalıkta görülmeyen o şey, aşk, bir gün gözükecek olursa, romancı da o anafora yakalanırsa o zaman aşkın derinliği ve yüksekliği de ortaya çıkabilir. Denizin kenarındaki sığılıkta suyla oynamayı ilke edinenlerden bir beklentim yok. Deniz dipleri ile dağ dorukları henüz bizi ilgilendirmiyor. Ne yazık ki dalgalarla ve dik yamaçlarla uğraşacak kadar cesur değiliz.

İçinden geçtiğimiz çağın hız, görsellik ve yüzeysellik üzerine kurulu estetiği, yazının ses-

siz, yavaş ve derin doğasıyla nasıl çatışıyor? Bu çatışmada edebiyatın tutunma imkânlarını nerede görüyorsunuz?

Soruda kullandığınız estetik kavramına itiraz ediyorum. Ortalıkta öyle bir şey yok; sadece kargaşa var. Bir gün bugünlerin bir estetiği olur mu, onu da kestiremiyorum. Metroda genç, çocuk, ihtiyar, herkesin elinde birer telefon. Yanımdakinin ne yaptığına gözüm kayıyor. Sadece rastgele bir şeye tıklıyor ve sürekli görüntüleri kaydırıyor. Bazen birinin üzerinde duruyor, ama bir şey aramıyor. Birine bir şeyler yazacaksa hiç düşünmeden hızla yazıyor. Bunlar, ancak bir kargaşayı besler, diye düşünüyorum. Edebiyatın tutunacağı dallar birer birer kırılıyor; onun için tutunma ihtimali giderek iyice kayboluyor. Bu anaforu atlatabilirsek edebiyat da tutunacak noktalar bulabilir. Aksi hâlde edebiyatın işi çok zor. Edebiyat, reklam dünyası tara-

findan çarmıha gerildi; farkında değil misiniz? Edebiyatçılar reklamcıların kulu kölesi oldular; hatta diğer sanatçılar da...

Metinle okur arasında bir "anlam sözleşmesi" olduğunu düşünebiliriz; ancak bu sözleşme ne kadar bilinçlidir? Sizce bir metnin anlamı yazarın niyetine mi, okurun sezgisine mi, yoksa çağın kolektif ruhuna mı daha çok bağlıdır?

Bu konu çok net değildir. Hele "anlam sözleşmesi"nin benim zihnimde bir karşılığı yok. Bu konuda belki şöyle bir genelleme yapabileceğim: Galiba hem metin yazarının yeterince anlaşılmayı hedeflemesiyle hem de okurun ruh dünyasının veya okuma sırasındaki ruh hâlinin anlamayı sağlayacak noktada olmasıyla alakalı bir şeydir. Doktora çalışmam olan *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar* konusunu çalışırken birisinin, divan şiiri için,

bu şiiri anlayabilecek kişinin, şair mertebesinde birisinin olabileceğini öne sürdüğünü hatırlıyorum. Yani anlama konusu her zaman tartışmaya açıktır. Bu konuyu bir örnekle noktalamış olayım: Rahmeti annem ümmi idi. Ama Necip Fazıl'ın *Şarkımız* şiirinde geçen "Yokuşlar kaybolur, çıkarız düze / Kavuşuruz sonu gelmez gündüze" mısralarını dinleyince "Acaba biz de düze çıkabilir miyiz!" dediğini hatırlıyorum. Annem, buradan, ahiretteki hesap gününe atıfta bulunuyor ve işin içinden yüz akıyla çıkıp çıkamaya-cağını sorguluyor. Çünkü kendisi ihtiyarlamış hâliyle ruh dünyasında kopan öte dünya fırtınalarıyla meşguldür ve ruh hâli bu şiiri böyle yorumlamaya imkân vermektedir. Yani metnin anlamı, okuyucunun ruh hâliyle örtüşmesi hâlinde ortaya çıkabilir. Yoksa herkes kendi dağında kalmaya devam eder.

Okumakla ilgili kendi disiplininizi nasıl tanımlarsınız? Her gün mutlaka yaptığınız bir okuma ritüeliniz var mı? Sizi zihnen açık tutan kitaplar hangi türden olur genelde? Bunları bizimle paylaşır mısınız?

Okuma ritüelim, hiçbir kitabı diğerlerinden ayırmamak şeklindedir. Belki denemeler daha bir cazip geliyor. Şiir de dikkatimden kaçmıyor. Ama artık daha seçici olmaya başladım. Geleneksel veya alternatif sağlık konuları da gözümün önünde duruyor. Masamda *Çağdaş Fransız Felsefesinde Kişilik Problemi, Tanrı'nın Eczanesinden Sağlık, Bana Hikâye Anlatma, Türk Romanının Derin Kökleri* ve bu ayın birkaç dergisi var.

Edebiyatın tutunacağı dallar birer birer kırılıyor; onun için tutunma ihtimali giderek iyice kayboluyor.

AĞLAYAN IEK

Yasemin Bahar

Vedalaşmaların bu kadar üzücü olduğunu hiç bilmiyordum. Doğduğum günden beri ailemin yanından bir kez olsun ayrılmamıştım.

Geceleri mutlaka salondaki yer yatağında kardeşlerimin arasında yerimi alırdım. Uykuya dalana kadar yorganı kapma savaşımız, gülüşmelerimiz hayatımın en güzel anlarını oluşturuyordu. Tabii yaşarken fark etmemiştim bunu. Şimdi; onlardan kilometrelerce uzakta, bana ait olduğu söylenen bu ahşap yatağın üzerinde pencereden içeri sızan ay ışığının altında anlıyorum o günlerin değerini.

Beni götürecek arabaya binmeden son bir kez dönüp baktığımda kız kardeşim annemin eteğine sarılmış, dudaklarını kemiriyordu. Annemin elindeki mendil, gözüne gidip geliyor, oğlan kardeşimse yerdeki taşları ayağıyla itekliyordu. Gözlerim Melisa'yı arasa da onu bulamayacağımı biliyordum. Evden koşarak ayrılmış ve az ötedeki okulun bahçesine girmişti. Emindim ki çınar ağacının gövdesine yaslanmıştı ve dalından kopardığı yaprakla oynuyordu. Peşinden gidip ona son bir kez sarılmayı dilersem de bunu yapamadım. Olduğum yerde öylece kalakaldım. Giden ben değil de o olsaydı nasıl bir tepki verirdim sorusu zihnimi işgal ediyordu. Melisa'nın koşmasının ardında; beni özleyecek olması mı yoksa benim yerimde olma isteği mi vardı emin olamıyordum. Bu ikilemde kalma hâlini de ilk defa hissediyordum. Duyguların görünür kılınmasından hoşnut değildim ama ilk defa, evet belki de ilk defa, Melisa'nın içindekileri görmek istemişim. Ayna tutmayı ve oradan bana yansıyan duygulara göre hissettiklerimi

düzenlemeyi. Ben onu hiç kıskanmamıştım. Belki bir kez. O da çok istediği kırmızı ayakkabıları, komşumuz bayramda ona hediye ettiğinde. Çok güzel bir ayakkabıydı. Hafif topukları vardı. Önden atlamalı tokası, kırmızı renginin güneşe çıktığında parlaması... Beyaz fırfırlı çorapla giydiğinde, âdeta prensesler gibi hissettiğini söylemişti Melisa. O duyguyu çok kıskanmıştım. Evet, Melisa'yı değil ama o hissettiği duygusunu kıskanmıştım! Şimdi ayağımdaki siyah rugan ayakkabıyla beyaz fırfırlı çorabımla beni almaya gelen bu arabaya binerken hiç de prenses gibi hissetmiyordum. Göğsümde kocaman bir yumruk vardı, boğazıma yapışan else nefes almamı engelliyordu sanki. Yanağımdan süzülen damlaları gizleyemedim açılan kapıdan içeri girdim. Koltuğa oturur oturmazsa midem hareketlenmeye başladı. "Camı açabilir miyim?" dedim belli belirsiz. Sesimi ben bile zor duymuşken şoför başıyla onay verince sağımdaki düğmeye bastım ve camın yarıya kadar inmesini bekledim.

Uzun bir yolda akıp gidiyorduk. Otobanın biraz ötesinde tarlalar eşlik ediyordu yolculuğumuza. Kimi yerde mısırlar ekiliyken kimi yerde mor lahanalar bulunuyordu. Gökyüzündeki bulutlar önce siyahlaşıyor, damlalarını döküp rahatladıktan sonra tekrar beyazlaşıyorlardı. Siyahlaşıp beyazlaşan aynı bulutlar değildi tabii ki ama ben içimdeki hislerin bir ağırlaşıp bir hafiflemesiyle onlarla aramda benzerlik kurdum. Annemin elindeki mendille gözyaşlarını silmesi yüreğimi acıtırken gideceğim yerde güzel vakit geçirebilme umudumla hafifliyordum. Hepi topu birkaç gün ayrı kalacaktım. Arkadaşlarım yaz tatillerinde gittikleri yerlerden bah-

sediyor, ailelerinden ne kadar süre ayrı kaldıklarını anlatıyorlardı. Bense on altı yaşındaydım ve hayatımda ilk defa ailemden ayrı vakit geçirecektim. Hem heyecanlanıyor, hem de alışkanlıklarımdan ayrılıyor olmanın verdiği tekinsizlik hissi boğazımdaki eli güçlendiriyordu. Demek ki arkadaşlarım bu ikilemden bahsediyorlardı. Demek ki ağlamakla gülmek kardeş dedikleri buydu. Bölünmek ve parçalanmak, her parçanın farklı duyguda asılı kalmasının anlamı buydu.

Açılan kapıdan indiğimde koşarak bahçedeki nar ağacının yanına gittim. Mide bulantımı durdurabilmek için nefesimi burnumdan alıyor, yavaşça ağızımdan veriyordum. Neyse ki korktuğum başıma gelmedi. Birkaç dakika sonra bulantım yerini dinginliğe bıraktı. Otobanın konforlu yolculuğundan sonra girdiğimiz köy yolunun taşları sadece midemi değil ruhumu da sarsmıştı. Her bir düşünce farklı bir hissi beraberinde getiriyor ve göğsümdeki yumruğu sıktıkça sıkıyordu. Üzerimdeki elbiselere çekidüzen verip beni karşılamak için bahçeye çıkan teyzemlerin yanına vardım. Teyzem sevecen bir sesle "Hoş geldin yavrum," dedi. Bana uzattığı elini tutup öptükten sonra alınma götürdüm. Sırtımı sıvazlayıp "Yoldan geldin yorulmuşsun, odanı göstereyim. Biraz dinlen sonra yanımıza gelersin," diyerek bahçedeki kanepeye doğru ilerledi. Kırklı yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim bir kadın bana gülümseyerek baktıktan sonra şoförün elinden çantamı aldı ve yolu göstermek için önden yürümeye başladı. Tek katlı evin kapısından içeri girdiğimizde nutkum tutuldu. Sağımızdaki kapı mutfağa

açılıyordu, içeriden tabak çanak sesleri geliyordu. Soldaki odanın kapısı kapalıydı. Holde biraz ilerledikten sonra sağdaki kapıda durdu kadın ve kapısını açıp içeri geçti. Bense nutkumun tutulduğu yere doğru istemsizce çekiliyordum. Salona girdiğimde duvardaki resimlerden gözlerimi alamadım. Boydan boya İzmir ayaklarının altında duruyordu. Bir tarafında dalgalı denizi, diğer tarafında saat kulesiyle bir an kendimi Kemeraltı'na gidiyormuş gibi hissettim. Martıların sesleri âdeta kulağimde çınliyordu. Derken annem, kardeşlerim ve Melisa hemen peşi sıra zihnime hücum etti. Ne yaparsam yapayım Melisa'yı içimden atamıyordum. Şuan benim yerimde o olsaydı ne tepki verirdi diye düşünmek ruhumu acıtıyordu. Nefsimin beni alt etmesinden ödüm kopuyor ama yine de zehirli sarmaşığın kalbime dolanmasına itiraz etmek istemiyordum.

“Odan burası küçükhanım!”

“Te.. Teşekkür ederim.”

Bana gösterilen odaya girdiğimde içimde tuhaf bir şeyler kımıldandı. İlk defa kendime ait bir yer gösteriliyordu. Pencerenin önünde yerini almış saksıdaki çiçekler yatağı süslüyordu. Ahşap yatağın başındaki oymalar o kadar güzeldi ki dokunmadan edemedim. Parmaklarımla damarlı şekillerin üzerinden geçmek o kadar iyi hissettirmişti ki, baş ucundaki yastıkların kanaviçelerini görmemi engellemişti. Yastıkları kucağıma alıp başıma bastım. Mis gibi naftalin kokuyordu. Kokunun hafızası beni alıp tekrar evime götürdü. Yastığımla paylaşmak zorunda olduğum kız kardeşimi düşünmek burnumun direğini sızlattı. Aramızda on yaş vardı. Küçücük yaşından büyük kalbiyle, bazı geceler gözyaşı dökmeme sebep olurdu. Yastığının

kendisine ayrılan bölümünden başını aşağı düşürür ve benim ona tamamen sahip olmama müsaade ederdi. Duvardaki tabloların içerisinde kanaviçeden yapılmış çiçekler vardı. Birkaçında kasvetli dağ manzaraları bulunuyordu. Onlara bakmayı es geçip komodinin önündeki tabureye oturdum. Aynadan yansıyan görüntüm *mutlu* bir insana aitti. Gökyüzündeki bulutlar yerini güneşe ve rengârenk ışığına bırakınca, pencereye doğru yöneldim. Perdeyi çekmek üzereyken çiçeklerden birinin dalının eğildiğini fark edince, elimle düzeltmeye çalıştım. Dalıyla uğraştığım esnada çiçeğin yaprağından fışkıran öz suyunu yanlışlıkla yutkundum. Boğazımda bıraktığı acımsı tat, başımın zonklamasına sebep oldu. Çiçeği olduğu gibi bıraktığımda nefsimden yükselen Melisa'nın sesini bastırmaya çalışıyordum. Yatağıma uzanmayı düşünürken dilimin hafif hafif kabardığını hissettim. Salyalarındaki artışın sebebinin, midemin tekrar bulanmasından olduğuna neredeyse ikna olacaktım ki sesimin çıkmadığını fark ettim. Ayağa kalkıp bütün gücümle bağırarak istesem de başarılı olamadım. Kelimelerim harflere bölünüp yerlere saçıldı. Elimi boğazıma götürdüm. Sanki o eli çekip atsam rahatlayacaktım! Melisa çınar ağacının gövdesine yaslanmış belki de beni özlediği için gözyaşı döküyorken ben onun hakkında beni kıskandığını düşündüğüm için belki de cezalandırılıyordum! Kendimden utanmaya devam edebilmem için yaşamalıydım ve bunun için yardım almam gerekiyordu. Yatağın üzerinden sendeleyerek ayağa kalktım ve dudaklarımdan süzülen sıvıyı silmeye çalışarak kapıya ulaştım. Kırklı yaşlarındaki kadın mutfaktan çıkmış, salondaki masanın üzerine elindeki tabakları bırakırken beni fark etti. Koşarak yanıma geldi. Yüzümü kapatan saçlarını eliyle geriye ittikten sonra gözlerime baktı.

Orada gördüğü şeyden ödü kopmuş olacak ki bağırarak bana ne olduğunu sormaya başladı. Benim tek yapabileceğim şey çırpınmaktı zira nefes alıp vermem gittikçe daha güç hâle geliyordu. Şimdiye kadar yuva kuramamış, çocuk hasretineyse kimsesiz çocukları ziyaret ederek çare bulmaya çalışmış olan teyzem içeri girdiğinde beni o şekilde görünce paniklemişti. Hareketlerinin anlamsızlığı giderek artsa da zarif görüntüsünden taviz vermiyordu. Onun duygularına hiçbir zaman esir olmadığını dile getirirdi annem. Ruhunu kaplayan kaybetme korkusunu elinin tersiyle iten teyzem birden odaya girdi. Etrafı gözleriyle taradıktan sonra faili bulmuş olacak ki hışımla odadan hole çıktı. “Kaç defa sana şu ağlayan çiçeği atmanı söylemişim! Söyle Nefes, o çiçeğe dokundun mu? Difenbahyaya dokundun mu?”

Teyzemin eliyle işaret ettiği çiçeğe baktıktan sonra usulca gözlerimi kırptım. Demek yardım etmek istediğim çiçek bana zehrini bulaştırmıştı. Demek çiçekler güzel görüldüğü kadar zararlıydı. Demek ki insan bir şey yapmaya karar verdiğinde, gözüne güzel görünse bile sonucu itibarıyla hüsrana uğrayabilirdi. Hayatımda ilkleri yaşadığım bu gün benim için bir milat olacaktı. İnsanın bir şeyler öğrenmesine bir çiçeğin bile vesile olabildiğini fark etmişim. Belki ben de difenbahya gibi içimdeki zehri atabilmek için bu yolculuğa çıkmıştım. Bildiğim bir tek şey vardı; ilk defa kendime ait bir yatağım olmuş olsa da şuan onun üzerinde yatarken pencereden yansıyan ay ışığının hareketlerini izliyor olsam da kardeşlerimi seviyor ve onları özlüyordum. Tek başıma uyuyacak olmanın verdiği mutluluğun yanında yastığımla tekrar paylaşacağım günün gelmesini ipe çekiyordum.

LEZZET SÜRSÜN DİYE

MEHMET AYCI

Her kitabın ayrı bir tadı vardır ve bu ayrı bir yazı konusudur. Aynı yazarın kitaplarının tadı farklı olduğu gibi aynı konudaki kitapların da “okunma tadı” farklıdır. Okumanın tadı mı olurmuş, demeyin lütfen, kitap okundukça dilde ve dimağda öyle bir lezzet bırakır ki bunu kelimelerle tarif etmek mümkün değildir. Nasıl hızlıca yediğiniz bir meyvenin tadı kısa sürerse hızlıca okunmuş bir kitabın tadı da hemen geçer. Sadece hatırlayınca hayal eder, hayal edince hatırlarsınız. O tat ikinci kez okuduğunuzda daha önce “tadılmış” olduğundan ilki gibi sizi etkilemeyecektir.

Kitabı zamana yayarak okumak da okuma yöntemlerinden biridir ve bu da ayrı bir denemeyi hak etmektedir. Kitapları çoğunlukla alışkın olduğumuz sürede/süreyle, kendi okuma rutinimizde okurken bazı kitapları bile isteye zamana yayarak okuruz ki okumadan aldığımız tat ne kadar uzun sürerse o kadar iyidir.

Rahmetli amcam her namazdan sonra birkaç sayfa kitap okur, bunu günlük rutini olarak yapardı. O istikrarla göz korkutan çok ciltli kitapları son sayfasına kadar okumuştur. Bu yöntem aynı zamanda okunanı “sindirme” yöntemlerinden biridir. Elmalılı merhumun *Hak Dini Kuran Dili* tefsiri de amcamın son satırına kadar zamana yayarak okudu-

ğu kitaplardan biridir. O yöntemin daha ağırlı daha yavaşı yoktur. Ancak iyi bir okuyucu olan Faruk Uysal’ın, Mehmet Aycı’nın *Eş ve Karşı* kitabını bir gecede bitirirken, *Seneca’nın Mektupları*’nı yüz küsur günde, her gün bir mektup okuyarak bitirmesi okuma zevkini zamana yaymayla alakalıdır. Bu, bir alışkanlık değil bir tercihtir. Okumadan alınan tadın zamana yayılması kitabın sunduğu edebî zevkin, düşüncenin, bilginin de zamana yayılarak idrak edilmesini sağlar ki konu “sağlıklı beslenme” kadar hayati ve önemlidir.

Sevdiğim bazı şairlerin yeni çıkan kitaplarını her gün bir şiir okuyarak, kitapta kaç şiir varsa bir güne denk gelecek şekilde okuduğum çok olmuştur. Aynı yöntemle okumadan birkaç öykücümüzün kitapları da nasibini almıştır; eksik söylemeye-yim, nasiplenen ben olmuşumdur.

Bazı kitaplar o kadar yoğun okuma hazzı verir ki kitabın bitmesini, o hazzın hitama ermesini istemediğinizden kitabı okumaya kıyamazsınız. Böylesine okuduğunuz kitapları daha sonra ikinci kez, üçüncü kez, hatta ezberlercesine dördüncü kez daha farklı okuma hızlarında kıraat etmeniz sizi farklı okuma deneyimlerine ulaştıracaktır. Publilius Syrus’un *Düşünceler* kitabını farklı okuma sürelerinde dörtten fazla okuyan sadece ben değilimdir; kitabı dos-

tum Faruk Nafiz Fazlıoğlu’nun ezberlemesi en az on okumadan sonra olmuştur.

Her ne kadar bu bir seçim meselesi dediysem de büsbütün öyle olmayabilir. Okuduğunuz kitap, “Dur kardeş, beni hemen böyle tüketme, tadıma yavaş okursan varabilirsin.” diye has okuyucuyu kendi dilince uyarır ve kitabın sözünü anlayıp dinleyen okuyucu pişman olmaz. Kitap, okuyucusunu seçtiği gibi okuma zaman ayarlamasını da kendisi yapabilir.

Hülasa, çok sevdiğiniz kitapları bir çırpıda okuyup rafa kaldırmayın. Her gün bir bölüm, birkaç sayfa okuyun. Bu sürede başka kitapları istediğiniz hızda okuyabilir, isterse-niz günde bir başka kitabı bitirebilirsiniz.

Süreye yayarak okuduğunuz kitap sizin başka kitapları hızlıca okumanızdan rahatsız olmayacaktır. Tadı farklı ve güzeldir çünkü: Farklı güzel! Hatta Alaattin Özdenören’in tabiriyle “değişik güzel”.

KUR'AN MUALLİMLİĞİ UĞRUNDA BİR ŞEHADET DESTANI

Yaşar Akalan

Tarih, bazı anları insanlığın kalbine saplanan hançerler gibi anlatır. Karanlığın adı çoğu zaman ‘‘ihamet’’, yankısıysa tarifsiz bir ‘‘vefasızlık’’tır. Bu, sadece ferdin değil, bir milletin, bir ümmetin kaderini değiştiren önemli bir kırılmadır. Tarihin dili susmaz nankrlğu anlatırken; nk bazen bir hiyanettir koca bir Şehrin düşmesine sebep, bazen bir vefasızlıktır bir peygamberi gözyaşlarına boğan... İslam tarihi en asil sadakatleri sinesinde barındırdığı gibi en yakıcı ihametlerin de Őahididir. İşte bunlardan biridir, belleklerde ihametle kahramanlığın i içe geçtiği acı bir destan olarak anılan Recı Vakası...

Uhud Savaşı'nın üzerinden henüz dört ay geçmişti. Mücadele- nin ardından Medine'ye çöken matemın ağır sessizliği, pusuda bekleyen tehlikelerin gölgesinde yoğrulmuş derin bir teyakkuza sarmalanmıştı. Dağın eteklerinde yaşanan sarsıntı, sadece bir meydan kaybı değil; aynı zamanda İslam'ın kalbine uzanan namert ellerin cesaret bulduğu bir dönüm noktasıydı. Uhud'un elem dolu izlerinin hkim olduğu iklimde, intikam arzusuyla bileylenmiş Mekkeli müşriklerin kibri Őle yayılıyor; vredeki

bedevi kabilelerin damarlarına sızarak sinsice bekleyen düşmanlıkları harekete geçiriyordu.

Bu zifiri dalganın öncülerinden biri öteden beri Müslümanlara düşman olan Hüzeyl kabilesinin Lihyanoğulları koluydu. Onlar, Medine'nin Uhud sonrası zayıfladığını sanarak, uzun süredir içlerinde kabaran öfkeyi boşaltmak için fırsat kolluyorlardı. Bedir'de toprağa serilen Kureyş liderlerinin bastırılmış intikamı, büyüyen bir kasırğa gibi hain planın içine yerleştirilmişti. Bu gergin ortamda yankılanan Lihyanoğulları'nın reisi Halid b. Süfyan adı, fısıltılara karışarak kulaktan kulağa yayılmıştı. Hicaz'ın haşin ve sarp yamaçlarında dolaşan bu vahşi adam, yüreğinde buz kesmiş bir nefret taşıyordu. Sözde birlik ve dayanışma çağrısıyla kabileleri geziyor; hakikatte ise Medine'ye yöneltilecek ihanetin zeminini hazırlıyordu. Hedefi, bir çatışmadan öte İslam'ın özünü kurutmak, Peygamber şehrinin küle çevirmektir. Ne var ki karanlığın uğultusu daha palazlanmadan Medine'ye erişmişti.

Halid, puslu bir tertibin gölgesinde Medine'ye yöneldi, ardında öfkeyle sarmalanmış bir sessizlik bırakarak... Fakat sükût uzun sürmedi. Çünkü Resulü Ekrem, olacakları önceden öğrenmiş, hissettiği tehdit karşısında harekete geçerek ashab-ı kiramdan Abdullah b. Üneys'i görevlendirmişti. Medine'den yola çıkan korkusuz sahabe, peygamberin emanet ettiği vazifeyle Urene Vadi-si'nin sarp kayalıklarında iz sürdü; rüzgârın savurup dağıttığı kumların

arasından Halid'i buldu ve görevini tamamladı. Kılıcını çekip Halid'i karanlık niyetlerinin yelkenini kesen bir darbeye etkisiz hâle getirdi. O an, tüm planlar sona ermişti, tıpkı geceyi gündüze çeviren ilk ışık gibi.

Atılan cesur adım, çevredeki kabilelere sükûtun ne denli kıymetli olduğunu hatırlatmıştı. Halid'in devrilmesiyle Hüzeyl'in yüreğine de ateş düşmüştü. Bu ölüm, gururlarını yaralamış, intikam duygularını derinleştirmişti.

İntikam isteyen ama Müslümanlara karşı açık bir savaşı göze alamayacaklarını anlayanlar, bu kez hileye sığınıp saklı yolları tercih etmişlerdi. Habis tezgâhlarını masum yüzlerin ardına saklayıp en derin niyetlerini örtmek için maskeler takmışlardı. Hıyanetin keskin soluğu, safiyetin meltemine sinsice sızdı. Lihyanoğulları; Adal ve Kare kabilelerinin kapısını çaldı. Mekke'nin yitirdiği liderlerinin intikam arzusu, yüksek ödül vaatleriyle birlikte kurdukları hain planın merkezine yerleştirildi. Onlarca yıldır çölün acımasızlığına alışmış bu kabileler, vadedilen menfaatlerin cazibesine kapılarak kirli tertibin parçası olmayı kabul ettiler. Kumpas birlikte kuruldu, roller kurnazca paylaştırıldı.

Plan hem haince hem de zekicedi. Buna göre Adal ve Kare kabilelerinden seçilen bir grup Medine'ye varacak, Hz. Peygamber'in huzuruna çıkacak, kendilerini Müslüman olarak tanıtır ve ondan muallimler talep edecekti. Eğer plan istedikleri gibi işlerse, gönderilecek sahabiler tuza-

ğa düşürülecek; kimi katledilecek, kimi de Mekke'ye götürülüp Kureyş'e esir olarak satılacaktı. Böylece hem ticaret yapılacak hem de Bedir'in öcü alınmış olacağından Mekke'nin öfkesi bir nebze olsun dinecekti.

Zaman geldiğinde yedi kişilik grup yola çıktı. Gözlerinde hainliğin pususu, dillerindeyse iman sözleri vardı. Medine'ye vardılar, Resulullah'ın huzuruna çıktılar. Sözleri yumuşak, bakışları mütevazıydı; niyetleri ise karanlık. "Ey Allah'ın Resulü! Kabilemizde İslam hızla yayılıyor. Bize Kur'an'ı öğretecek arkadaşlarımızdan birkaçını muallim olarak gönder." dediler. Sözleri sadelikle örülmüş, talepleri ihlasla bezenmiş gibiydi. Ancak her kelimenin ardında gömülü bir hile, her cümlenin arkasında saklı bir zehir vardı. Onlar ihanetin tohumlarını, ihlasın toprağına ekmeye gelmişlerdi. Dışarıdan bakıldığında saf ve samimi bir davet gibi görünen bu talep, gerçekte kana susamış bir kumpasın ilk adımıydı. Peygamberimiz, görünüşte iyi niyetle yapılan çağrıya kayıtsız kalamadı. Gönlündeki merhamet, zahirde hayır gibi görünen isteği reddetmesine engel oldu ve Suffe'deilmek ilmek ilmek dokuyarak yetiştirdiği on talebesini Kur'an rehberleri ve irşad heyeti olarak elçilerle birlikte gönderdi. Mübelliğlerin her biri Kur'an hafızı ve fedakârlıkta sınanmış yiğitlerdi. Aralarından bazıları, sadece şehitler olarak değil, sadakatin timsali olarak tarihin altın sayfalarına isimlerini kazıyacaktı: Asım b. Sabit, Mer-sed b. Ebi Mersed, Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adi, Halid b. Bükeyr, Muattib b. Ubeyd ve Abdullah b.

Derken...

Gökyüzü irkildi,

kuşlar ürktü,

sessizliğe

saplanan bir fısıltı

çölü deldi.

Tarık...

Suffe'nin güzideleri; Adal ve Kare kabilelerinden gelen heyetle yola koyuldular. Bu, sıradan bir tebliğ yolculuğu değildi. Görünürde bir davetin karşılığı; gerçekte ise bir tuzağa yürüyüştü. O kıymetli şahsiyetler, yalnızca Kur'an öğretmeye değil, şehit olmaya da çıkıyorlardı. Peygamberimiz, masum talebin ardındaki oyunu sezmiş miydi? O anda Resulüllah'ın gözlerinde ne vardı? Bunu kimse bilemezdi. Ama zamanla, kurulan tuzak, tüm İslam tarihinin derin yaralarına dokunan, kalplere kazınan bir hatıra olacaktı.

Gecenin koyu karanlığında, gündüzün sessizliğinde izlerini gizleyen o kutlu muallimler, Hüzeyl yurdunun suskun topraklarında, Recî suyunun yanı başında soluklandığında, kader çoktan hükmünü vermişti. Güneş dağların ardından ağır ağır yükseliyor, sabahın ilk ışıkları, çölde narin bir rüzgâr gibi süzülerek yeryüzünü okşuyordu. Ufuk, kızıl bir ateşle boyanmış, vadiler suskunluğa gömülmüştü. Kum taneleri, geceden kalma serinlikle titrerken, yüreklerde sessiz bir umut filizleniyordu. Henüz kimse yaklaşan ihaneti seze-memişti. Recî suyunun kenarında, büyük fırtınanın habercisi olacak tek bir işaret bile görünmüyordu. Oysa ölüm, çoktan pusuda bekliyordu. Sadrında Kur'an, gönlünde dava taşıyan yürekli sahabiler kısa bir soluklanmanın ardından, yeni bir umutla yollarına devam etmeye hazırlanıyorlardı.

Derken... Gökyüzü irkildi, kuşlar ürktü, sessizliğe saplanan bir fısıltı çölü deldi. Ufukta beliriveren toz

bulutu Lihyanoğulları'nın hınçla yoğrulmuş nefretini ve pususunu beraberinde getirdi. O an, sadakatin sükûneti, hıyanetin çığılığıyla sarı-sıldı. Ardından gelen ses, ölümün habercisiydi, bir yay gerildi, sonra bir ok, birbiri ardına yüzlercesi... Aniden etraflarını saran yüz kadar düşman, gökleri karartan bir yağmur gibi üzerlerine ok yağdırmaya başladı. Her ok, hainliğin soğuk yüzünü taşıyordu. Bu adamlar daha kısa süre önce, "Biz Müslüman olduk, bize Kur'an öğretmeni gönderin!" diyerek yalvarmamışlar mıydı? Şimdi o yakarışın yerini, hıyanetin soğuk gülüşü almıştı. Kutlu muallimleri düşmana satacak, ellerini kana bulayacaklardı.

Sahabiler bir an olsun tereddüt etmeden kılıçlarına sarıldılar. Sayıca azdılar ama imanları gökleri delen bir dağ gibi sağlamdı. Çöl rüzgârı, tekbirlerle birleşti; dirençleri kutsiyetle yoğrulmuştu. Mukavemet ne yazık ki uzun sürmedi. Etraf kuşatıldı, ardından aldatıcı bir ses yükseldi: "Teslim olun! Yanımıza inin. Canınıza dokunmayacağız."

Ama Asım b. Sabit için teslimiyet yoktu. Gözlerinde korku değil, kararlılık vardı. Süratle ayağa kalktı. O an sanki zaman durdu. Dolmuş gözlerini ufka çevirerek şöyle dedi: "Vallahi teslim olmam!" Sırtındaki sadağı, omzundan kayan son emanetti belki. Ardından başını semaya kaldırıp dua etti: "Allah'ım! Resulünü hâlimizden haberdâr et!" Sonra yayını gerdi, oklarını sıraladı. Her atış bir yemindi, âdeta Allah'a teslimiyetini tazeliyordu. Onunla birlikte diğerleri de aynı imanla savaştılar. Ama neydi on kişi yüz

kişiye karşı? Birer birer düştüler toprağa. Yedi cengâver oracıkta şehadet şerbetini içti. Üç kişi esir alındı ve Mekke'ye götürülmek üzere yola çıkarıldılar. Amaç belliydi. Onları Kureyş'e satmak, hınç ve nefretle dolu kalplere yem etmek. Yüreklerinde kin, gözlerinde intikamla ayaklarına pranga vurdukları bu masumlarla Mekke'ye gidiyorlardı. Dönüş yolunda, Abdullah b. Tarık, bir fırsatını bulup kurtuldu. Müşrikler onu yakalayıp ellerindeki taşlarla acımasızca şehit ettiler. Kanı, çölün kızıl sabahına karıştı. Geride Hubeyb b. Adi ile Zeyd b. Desinne kalmıştı.

Kureyş, Bedir'deki yenilginin acısıyla yanıyor, intikam ateşiyle kıvranıyordu. Bu öfkenin kurbanı iki masum sahabiydi. Zincirlenmiş kollarla, yürekleri imanla dolu yiğitleri haram aylardan sonra öldürmek üzere Harem hududu dışındaki Ten'im (Ye'cec) mevkiine götürdüler. Büyük kalabalık Hubeyb ile Zeyd'den öç almak üzere bekliyordu.

Çukur kazılmış, darağacı hazırlanmıştı. O an, kaderin düğüm noktasıydı; Hubeyb son yolculuk için hazırlanıyordu. Tereddütsüz yürüdü; huzur ve teslimiyetle. Şehadet onun için bir son değil, vuslata açılan bir kapıydı. Ruhunun taşıdığı sükunet, etrafındaki çılgın çığlıkların gürültüsünü boğuyordu. Çevresindeki kudurmuş kalabalığın haykırışları arasında, o, kalbinin derinliklerinden başka bir âleme doğru adım adım ilerliyordu. Bir an için gözlerini semaya dikti. Son dileği, yalnızca iki rekât namaz kılmaktı. Namazını huşuyla tamamladı, başını yukarı kaldırdı.

İçindeki sonsuzluğun yankıları, gözlerinde bir sevda gibi parlıyordu. Ruhunu Rabb'ine arz ederken, müşriklerin gözlerinde bile şaşkınlık vardı. Sessizce ve huzur içinde, onlara döndü. Kendini savunmak yerine, sadece şunları söyledi: "Vallahi, eğer ölümden korktuğum için namazımı uzattığımı düşünmeyecek olsaydınız, namazımı daha da uzatırdım."

Nihayet, kuru bir ağacın gövdesine sınımsız bağlayarak çarpmıha gerdiler Hubeyb'i. Gözlerinde öfke, ellerinde mızraklarla, Bedir'in öcünü hâlâ yüreklerinde taşıyan müşrikler etrafını sardı. Demir uçlar birer birer saplanırken o mübarek bedene, her darbe, adeta bir teslimiyet ve sadakat yeminini simgeliyordu. Canı Rabb'ine teslim ettiğinde, gökyüzü hüznle eğildi. Müşrikler, Hubeyb'in yorgun bedenini orada öylece bırakarak, arkalarına bile bakmadan koşar adımlarla çekip gittiler.

Hubeyb'in yürek burkan haberi Medine'ye ulaştığında, Allah Resulü'nün gözleri yaşla doldu. Gönlü sızladı, ruhu derin bir acıyla sarsıldı. Şehidin bedeni yerde kalmamalıydı. Onu toprağın şefkatine teslim etmek üzere Zübeyr b. Avvam ile Mikdad b. Amr'ı görevlendirdi. İki sadık sahabe, gecenin karanlığında, sessiz adımlarla o kahırlı meydana vardılar. Güneşin kavurduğu, rüzgârın hırpaladığı Hubeyb'in cesedi hâlâ oradaydı. Zübeyr ile Mikdad, müşriklerin gözünden kurtulup gece vakti, yıldızların şahitliğinde, şehidin naaşını hürmetle ve usulca yerinden alarak toprağın şefkatli kollarına emanet ettiler. Rüzgârın uğultusu,

geceyi daha da derinleştiren bir hüznle ağladı, gözyaşları toprağa karıştı, dua göğe yükseldi.

Zeyd de sabır ve sadakatin sınavındaydı. Müşriklerin reddedilmesi zor vaatlerine yüz çevirdi. İmanının üzerine gölge düşürmedi. Kalbinde parıldayan bir inançla, gözlerinde hiçbir tereddüt taşımadı, dininden vazgeçmedi... Safvan b. Ümeyye, Bedir'de öldürülen babasının öcünü almak üzere Zeyd'i ağaca sınımsız bağlatarak şehit ettirdi.

Yaşanan bu trajik hadise, Resulullah'ın gönlünde derin yaralar açtı. Dostlarının ihanete uğrayıp şehit düşürülmesi, yüreğini kavuran bir acı oldu. Medine'nin sabahlarına hüznün çöktü o günlerden sonra. Rivayetlere göre Peygamberimiz otuz veya kırk gün boyunca, her sabah namazında –bazı rivayetlere göre beş vakit namazın her birinde– ellerini semaya kaldırdı. Secdeler arasına acı, kıyamlar arasına gözyaşı sinmişti. O, sadece beddua etmiyor; hakikate kurulan tuzaklara, sadakatsizliğe ve merhametsizliğe karşı bir feryat yükseltiyordu. Bu zulme sebep olan kabilelerin isimleriyle dualarına acıyı katıyor, adaletin göklerde yankılanması için Rabbine yalvarıyordu.

Recî şehitleri, ümmetin hatırasında silinmeyecek izler bıraktılar. Onlar, hakikatin ve sadakatin nişanesi oldular. Kur'an muallimliğiyle başlayan yolculukları, tarihin sinesine kanla yazıldı. Kur'an'ı sadece öğretenden değil; uğruna can veren bu aziz öğretmenler, onu gönüllerinde taşıırken, kendi isimlerini de zamanın en berrak hafızasına nakşettiler.

SAKLI YAPRAKLAR

Amine Şerif

Yapraklar usulca yere dūŐerken, eylūlūn serin rūzgārı saçlarına dolanıyordu. Gūz mevsimi, tıpkı her yıl olduĐu gibi doĐanın hūznūnū ve dinginliĐini Őehre getirmiŐti. Sokaklar, sarıya alan tonlarıyla ādeta altın bir Őrtūyle kaplanmıŐtı. Kahvesini yudumlarken bankta oturan yaŐlı kadına baktı. Gōzleri, yılların birikimini yansıtıyordu sanki. Belki de sonbahar, en çok onun ruhuna yakıŐıyordu. AĐaçların dōkūlen yaprakları arasında kaybolurken, gūzūn hūzūnlū atmosferi içine iŐliyordu. Kadın, titreyen elleriyle yanındaki kitabı okŐarken bir an derin bir nefes aldı. Sonbahar, onun için hatıraların mevsimiydi. Altın rengi yapraklar, gençliĐinin baharını hatırlatıyordu ona. Bir zamanlar bu parklarda, aĐaçların altında oturduĐu, kahaahalarla dolu gūnleri... Ama Őimdi, bu gūz yaprakları, sessizlikle i içeydi. Yıllar geçmiŐ, zaman akıp gitmiŐti ama hatıralar yapraklar gibi her yıl yeniden canlanıyordu.

Yanımdan geçen çocukların neŐeli seslerini duyunca hafifçe gūlūmsedi. Oysa kendi çocukları da bir zamanlar bu parklarda koŐup oynamıŐtı. Her bir adımda o anılara biraz daha yaklaŐıyor, gūzūn o tarifsiz hūznūyle harmanlanıyordu. GūneŐ ufukta batmaya baŐladıĐında, gōkyūzū limoni sarının en gūzel tonlarına boyandı. Kadın, baŐını gōkyūzūne kaldırarak bu renk cūmbūŐnū izledi. Gōzlerinde yaŐ birikti, usulca yanaklarına sūzūldū. Ama bu yaŐlar Őzūntūden deĐil, hayatın gūzelliĐini, geçip giden zamanı ve anıların sıcaklıĐını yeniden hissetmekten kaynaklanıyordu. Yaprakların hıŐırtısı, rūzgārın nazik dokunuŐuyla birleŐip ona geçmiŐin tatlı bir melodisini fısıldıyordu. Kadın, yaŐlarını silerken içini garip bir huzur kapladı. Zamanın geçiŐine, anıların gōlgesinde yaŐamanın gūzelliĐine minnet duydu.

AyaĐa kalktı ve yavaŐ adımlarla parkın çıkıŐına doĐru yūrūmeye baŐladı. Etrafında dōnen yarı solmuŐ yapraklar, ona veda eden eski dostlar gibiydi. Son kez arkasına baktıĐında, gōkyūzūnūn altın sarısına boyandıĐını gōrdū. Hafifçe gūlūmsedi, derin bir nefes aldı ve evine doĐru yūrūdū.

Friedrich Rückert*

Almancadan Çeviren: **Fatma Türk**

DÜNYADAN EL ÇEKMiŞ BULUNUYORUM

El çekmiş bulunuyorum ben bu dünyadan,
Eskiden çokça oyalanıp durduğum anlardan,
Uzun zamandır bir haber alamadı zatımdan,
Öldüğümü sanıyor bile olabilir çoktan!

Açıkçası pek de bir önemi yok benim için,
Bir sakınca görmüyorum beni ölmüş bilmesinde,
Söyleyecek bir şeyim de yok bunun için,
Çünkü gerçekten öldüm ben bu kürede.

Öldüm ben bu dünyanın patırtısına,
Ve dinleniyorum sessiz bir bölgede!
Kendi cennetimdeyim tek başına,
Sevdalarımın ve kendi şarkımın içinde!

B A Ş K A
S E S L E R

* Alman şair, çevirmen ve dilbilimcidir (1788–1866). Otuzdan fazla dili konuşabilen Rückert, özellikle Doğu edebiyatına duyduğu derin ilgiyle tanınır. Lirik şiirlerinde mistik, içsel temaları işler; dili son derece özenlidir. "Çocuk Ölümleri Şarkıları" ve dünyadan el çekmiş ruh hâllerini yansıtan dizeleri, Rilke gibi şairleri ve Gustav Mahler gibi bestecileri etkilemiştir.

MAHREMİYET

Dijital dünya ile yeni boyutlar kazanan kavramlardan biri de “mahremiyet.” Teknolojik dönüşümle birlikte mahremiyet, çağın merkezî meselelerinden biri hâlini almış durumda. İnsanın kendine ait olanı, özel olanı koruma arzusunu ifade eden kavram, artık dijital platformlarla kuşatılmış bir yaşamın içinde, dijital verilerin korunması ve saygı görmesi bağlamında ele alınıyor. Bu çerçevede *dijital mahremiyet*, kişisel bilgilerin ve çevrimiçi etkinliklerinin gizliliği ile bu bilgilerin kontrol edilebilirliği üzerinden tartışılıyor. Dijital mahremiyet yönetimi ise günümüz yetişkin ve çocuklarının sahip olması gereken dijital yaşam becerileri kapsamındaki ana temalardan biri olarak öne çıkıyor.

Nesnelere interneti teknolojisi, akıllı cihazların hayatımızdaki kullanımının artması ve sosyal medyanın gündelik hayata yerleşmesi, dijital mahremiyet farkındalığının gündeme gelmesine zemin hazırlayan gelişmeler arasında. Zira bu teknolojiler üzerinden yoğun bir veri akışı üretiliyor. Çevrimiçi yaptığımız her işlem geride dijital izler bırakıyor: İnternet tarama geçmişimiz, konum bilgilerimiz, bankacılık işlemlerimiz, ev cihazlarımız ve giyilebilir teknolojilerimiz üzerinden sürekli veri toplanıyor. Bu durum, mahremiyet ihlallerinin yalnızca ekran başındayken değil, hayatımızın her anında gerçekleşebileceği anlamına geliyor. Dolayısıyla dijital mahremiyet, tüm

dijital ekosistem bağlamında değerlendiriliyor.

Hakkımızda toplanan veriler analiz ediliyor ve bu verilerden geleneksel yollarla elde edilemeyecek düzeyde detaylı çıkarımlar yapılıyor. Hangi haberleri kayda değer bulduğumuz, hangi fikre mesafeli olduğumuz kaydediliyor; veriler üzerinden kişiliğimiz çözümleniyor. Bugün biyometrik verilerden genetik kayıtlara, hatta düşüncelerimizin iz düşümü olarak kabul edilebilecek zihinsel verilere kadar birçok veri türü bu kapsamda değerlendiriliyor. Bu genişleyen yelpaze, dijital mahremiyetin ne denli karmaşık ve katmanlı bir meseleye dönüştüğünü ortaya koyuyor. Zaten dijital mahremiyet, yalnızca bireysel bir hak meselesi olarak değerlendirilmiyor; küresel ölçekte gündem kılınıyor. Elde edilen verilerin nasıl korunacağına ve bunun nasıl yapılacağına ilişkin kayda değer yasal ve politik çabalar sarf ediliyor. Zira verilerin denetimimiz dışında kullanımı, dijital mahremiyet ihlalleri, maddi-manevi büyük zararlara sebebiyet verebiliyor.

Dijital mahremiyete ilişkin gündeme baktığımızda, meseleye dair tartışmaların bir kısmının, aile ve çocukların veri mahremiyetinin korunmasına odaklandığını görebiliriz. Yasalarla güvence altına alınan, mahremiyetin esas meskeni sayılan aile hayatı, özellikle sosyal medya kullanımının yaygınlaşması ile birlik-

te dışarıya görünür hâle gelebiliyor. Aileye ait özel alanın korunmasına dair hassasiyet, giderek zayıflıyor; özel hayatın kamusallaşması eğilimiyle, aile içinde kalması gereken bilgi ve veriler alenileşiyor. Artık neredeyse her gün, hiç tanımadığımız eşler arasındaki diyalogların, tartışmaların ya da ev içi hâllerin sosyal medyada viral hâle geldiği, haberlere ve kamuoyuna konu olduğu bir dönüşüme tanıklık ediyoruz. Bu durum, aile kurumunun ve fertlerinin saygınlığını zedeleyen bir toplumsal alışkanlığa dönüşüyor.

Aileye ilişkin dönüşümün en hassas zemininde ise çocuklar var. “*Sharenting*” adıyla dijital literatüre dahil olan pratik, ebeveynlerin çocuklarını paylaşmasını ifade ediyor. Anıları arşivlemek, mutluluklarını paylaşmak gibi masum gerekçelerle yapılırsa da bu paylaşımlar, verileri titizlikle korunması gereken, rıza beyanı veremeyen çocukları görünür kılarken savunmasız bırakıyor. Doğduğu andan itibaren fotoğraf ve videoları paylaşılan çocukların gelecekte maruz kalabileceği potansiyel sorunlar, maruz kalabileceği tehlikeler, kamu spotlarına dahi konu kılınıyor. “*Sharenting*” neticesinde çocukların alabileceği fiziksel ve psikolojik zararlar literatürde de çokça tartışılıyor.

Dijital mahremiyetin en çetrefilli boyutlarından bir diğeri, insan bedeninin veriye dönüştüğü biyolojik verilerin korunması meselesi

ile ilgili. Akıllı cihazlar hayatımızı kolaylaştırırken bu cihazlardaki sensörler, kameralar bedenimizi okunabilir kılıyor. Parmak izlerimizle açtığımız bilgisayarlar, yüzümüzü tanıyan kameralar, kalp atışlarımızı, adım sayımızı ve göz hareketlerimizi kaydeden sensörler... Mahrem alanın sınırları her geçen gün silikleşiyor.

Genetik bilgiler gibi bedene mühürlenmiş biyometrik veriler ise yalnızca bedenimizi değil, mahiyetimizi de açığa vuran veriler olarak değerlendiriliyor. Özellikle Batı'da gündeme gelen tartışmalarda genetik verilerin ticari metaya dönüştürülmesinin, bu verilerin sigorta şirketlerine ilaç sektörüne pazarlanmasının artık yalnızca bireyin değil, yakınlarının, onunla aynı kanı taşıyanların mahremiyetini de riske attığı sıklıkla dile getiriliyor. Nihayetinde bedenimizin, sağlığımızın ve hatta gelecekte karşılaşabileceğimiz hastalık risklerinin pazarlık konusu kılınması, çağın dikkat çekici sorunlarından biri olarak karşımızda duruyor.

Dijital mahremiyet bağlamındaki en yeni ama en derin tartışmalardan biri ise "zihin mahremiyeti" meselesi. İnsan zihni, öteden beri dokunulmaz ve erişilmez alan addedilir. İçimizden geçenleri yalnızca şah damarından bize yakın olan Rabb'imizin ve kendimizin bildiğine inanırız. Ancak mahremiyetin son sığınağı olan düşünceler, hayaller ve niyetler de artık teknolojilerin gündeminde, nöroteknolojinin hedefinde. Beyin dalgalarını okuyabilen cihazların, nöral etkinlikten düşünce kalıpları çıkarabilen arayüzlerin ve çeşitli

nörosensör cihazların, bazı düşünce içeriklerine ulaşabildiği ifade ediliyor. Üstelik bu sahada geliştirilmekte olan bazı teknolojilerin, insan beyninin faaliyetlerini yalnızca okumakla kalmayıp etkileme potansiyeline sahip olduğu da tartışılıyor. Tüm bu gelişmeler "zihin mahremiyeti" şeklinde ifade edilen yeni bir alanı, dijital mahremiyetin çatısı altına dahil etmiş durumda.

Bugüne dek "özel hayatın gizliliği" diye tanımlanan alanın, bir başkasının zihnine erişimini kapsayacağını hiç düşünmemiştik. Oysa bugün, nöroteknolojik imkânlar, düşüncenin mahremiyetini dahi tartışmalı hâle getiriyor. George Orwell'in distopyasında yer verdiği "düşünce suçu" kavramı, yalnızca kurgu değil; teknolojik gelişmelerle gündelik hayatımıza sızabilecek bir tehdide dönüşecek gibi görünüyor. Bu alana

ilişkin ahlaki ve hukuki tartışmalarda "zihinsel mahremiyet hakkı"nın, çağımızın yeni insan hakları arasında yerini almak zorunda olduğu ifade ediliyor. Ancak kanaatimizce burada mesele çok daha varoluşsal bir boyut taşıyor. Zira zihnin içine izinsiz girmesi muhtemel bir üçüncü göz, yalnızca bir hakkı değil, bir varoluş biçimini ihlal ediyor.

Tam da bu noktada şunu diyebiliriz. Sorun yalnızca yasalarla ilgili değil, zira insanlık tarihinde ilk defa, insan ile Rabb'i arasında kalması gerekenlerin veriye dönüşme ihtimali tartışılıyor. Bu da açıkça bize gösteriyor ki dijital mahremiyet yalnızca bir teknik güvenlik sorunu değil. Dijital mahremiyete ilişkin duyarlılık, sadece veri güvenliği sağlamakla sınırlı kalmıyor; aynı zamanda insan olmanın anlamını muhafaza etmekle ilgili bir boyut da taşıyor.

AHMET MURAT'I OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

BİR 1971'de Karaman'da doğan Ahmet Murat, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bir dönem editörlük ve radyoculuk yaptı, birçok televizyon programında sunuculuk görevini üstlendi. *Kaf ve Rengi* (1999), *Kış Bilgisi* (2004), *Kalbin Kararı- İlahiler ve Neşideler* (2014), *Bir Şair Bisikletle* (2016), *Şarkıyı Kes* (2021) adlı altı şiir kitabı yayımlandı. Ayrıca dört deneme kitabı kaleme aldı: *Belki de Üzülmeliyiz* (2017), *Kuşlarla Sohbetin Şartları* (2019), *Avarelik Görgüsü* (2020) ve *Taşı Taşırma-Bir Cami Risalesi* (2023). Eserleriyle 2014'te TYB "yılın şairi" ve 2017'de Necip Fazıl şiir ödülüne layık görüldü. Bu üretkenliği, onun edebiyatımıza katkısını daha da kıymetli kılıyor.

İKİ *Bir Şair Bisikletle* isimli bir şiir kitabı, zihinde ne çağırıştırır? Belki naiflik, çocuksuluk... Ahmet Murat'ın şiirinde bu türden imgeler bulunsa da kitap bunlarla sınırlı değildir. Yine de eser, ismiyle uyumludur. Zira Ahmet Murat'ın üslubu, yazılardan çok söylenen şiire yakındır. Şiir olsun, diye yazmaz; konuşur gibi yazar ama yine de şiir olur. Bu özelliği, onu yapay şiirsellikten uzaklaştırır. Entelektüel göndermeler içeren şiirleri bile bu göndermelere ihtiyaç duymadan şiiriyetini korur, kendi güzelliğini okura hissettirir. Doğallık ve içtenlik onun şiirinde kol kola yürür. Bu doğallık, zaman zaman şiirin sesiyle sohbet etme imkânı da sunar. Şiir, sanki sessiz bir arkadaş gibi insanın iç dünyasında dolaşır.

Bazı şairler, şairliklerini öne çıkarmaktan şiire yer bırakmaz. Şair olmak, şiirden daha önemli hâle gelir. Ahmet Murat ise şiirini şairliğine ezdirmeyen bir isimdir. Bu yüzden, yalın ama basit olmayan bir şiir dili kurar. Onun şiiri, dibi görünen ama kendini ele vermeyen bir derinliğe sahiptir. Bu iki durum çelişmiyor, bilakis şiirin gücünü artırıyor. Şiir, yalnızca kelimelerden değil, o kelimelerin hissettirdiklerinden doğar. Ahmet Murat'ın şiiri de tam olarak bunu başaran bir şiirdir.

DÖRT Ahmet Murat, "İlk Oruç" şiirinde kızının ilk tuttuğu oruçtan yola çıkarak, oruç temasını hem zamana hem de kendine özgü bir bakışla işler. Yüzyıllardır süren bir geleneği, içten ve heyecanlı bir şekilde şiirleştirir. "Liberal Vaiz" ve "Son Hutbe" gibi şiirlerinde ise samimi bir içlenişle taşlamaya yönelir. "İlk Oruç" ile "Son Hutbe", aynı hakikat arayışının parçalarıdır. Onun şiirinde felsefi değil, hikemî bir yaklaşım bulunur. Meseleleri çözümlemeye çalışmak yerine olduğu gibi okura sunar. Şiiri, "İnsan olmaktan başka bir vazifemiz yok." düşüncesine çağırır. Bu çağrı, bireyin hem kendisiyle hem de dünyayla kurduğu ilişkiye derinlik kazandırır.

Ahmet Murat, başka bir **BEŞ** şiire ya da şaire gönderme yapsa da kendi sesini kaybetmeyen bir şairdir. Şiirlerindeki rahat söyleyiş, yüzeysel bir kolaylık değil; aksine büyük emek gerektiren bir derinliktir. Bu doğallık, yıllar süren bir şiir terbiyesinin ürünüdür. Söyleyişindeki sadelik, şiirin gücünü eksiltmez; bilakis artırır. Sade söyleyişle ulaşılan yoğunluk, onun şiirini zaman içinde unutulmaz kılar.

“İkea” ve “Decathlon” gibi şiirlerinde modern insanın yalnızlığını, parçalanmışlığını hicveder. Artık yalnızlığımızdan bile söz edemediğimiz bir çağda, bireyin çıkmazlarını ironik ve zekice bir bakışla işler. Bu şiirler, post-modern bir Orta Çağ masalı gibidir. Şair, çağımızın daha da körleştirici bir ahir zaman karanlığı olduğunu hatırlatır. “İkea” şiirinde «İkea bizi kişisel geliştir, bizi barıştır kendimizlen, / Aklıma mukayyet ol, kendimi intihar et. Ama acelem yok. / İkea bana irsaliyeli fatura, Risale okumaları için masa, / Sol gösterip sağ çak İsvaç marka,» der mesela. Entelektüel göndermelerle örülü bu şiirler, göndermeler olmasa dahi şiiriyetini kaybetmez. Ancak bu atıflar, şiire yeni katmanlar ve anlam derinliği kazandırır. Okur, her okuyuşta yeni bir şeyle karşılaşır; bu da şiirin tekrar tekrar okunmasını sağlar.

YEDİ Ahmet Murat, düzyazılarını da şiirleri gibi sade, içten ve ferah bir dille kaleme alır. Hafif ironik bir tonu vardır ama asla ukalalık yapmaz. Ahkâm kesmeden, iç karartmadan yazar. Hızlı çözümler sunmaz, didaktik olmaz. Yazdıklarında bir dost sıcaklığı hissedilir. Cümleleri, omuz hizasından konuşan bir can yoldaşını andırır. Bu üslup, okurda güven ve yakınlık duygusu uyandırır. Ahmet Murat’ın denemeleri, sanki karşılıklı çay içerken yapılan bir sohbet gibidir.

SEKİZ *Kuşlarla Sohbetin Şartları*, modern hayatın üzerimize örttüğü kabukları kadim bir bakışla sorgulayan bir deneme kitabıdır. Ahmet Murat, büyük kavramlarla değil, gündelik hayatın içinden gelen sade bir dille yazar. Kavramsal ağırlıktan uzak ama düşünsel derinliği güçlü metinlerdir bunlar. Okur, yazarın samimi sesiyle gündelik hayat üzerine yeniden düşünür. Sorgulamalar, gösterişli değil; içe işleyen cümlelerle kurulur.

Taşı Taşurmak adlı kitabında, Süleymaniye Camii’ni merkeze alsa da genel olarak camilerin hayatımızdaki yerini ve anlamını sorgulayan bir metin ortaya koyar. Süleymaniye’nin mimari unsurları üzerinden bir medeniyet anlatılırken bireysel sevinç ve hüznün de metne dâhil edilir. Okur, yazarla birlikte **DOKUZ** o mekânda bulunuyormuş gibi hisseder. Kitap, sadece bir mimari metin değil; aynı zamanda bir ruh ve hafıza çalışmasıdır. Mekânla ruh arasında kurulan bağ, okuyucuda yeni bir farkındalık uyandırır.

ON Ahmet Murat, hem şiirlerinde hem de denemelerinde bir kürsüye çıkmadan, tam omuz hizasından konuşur. Bu yaklaşım, okurda güven ve sıcaklık oluşturur. Gündemi, klişelerin dışından, taze bakışlarla yorumlar. Dünyevi ve uhrevi işleri birbirinden ayırmadan bir bütünlük içinde ele alır. Şiirleriyle kalbe, denemeleriyle zihne seslenir. Onu okumak, hem düşünsel bir yürüyüş hem de insana dair içten bir yolculuktur. Bu yolculukta, okur hem kendini hem de dünyayı yeniden keşfeder.

TECRİT TEMRİNLERİ: KUŞATILMIŞ İNSAN YAHUT ÖRÜLMÜŞ DUVAR

MEHMET ÖNDER KARAKAŞ

Hany Abu-Assad'ın 2013 yapımı *Omar* filmi, Filistin sinemasının dünyaya açılan kapılarından biri olmanın ötesinde, işgalin insan ruhunda açtığı görünmez yaraları, soykırım tarihi kayıtlarına geçiren bir varoluş hikâyesi anlatır. Cannes'da "Belirli Bir Bakış Jüri Özel Ödülü"ne, Oscar'da "Yabancı Dilde En İyi Film" adaylığına uzanan *Omar*; ilk bakışta bir politik gerilim gibi görünse de aslında sessiz ve yavaş ilerleyen bir trajedir. *Omar*, Filistin'in işgal edilmiş sokaklarında aşkın ve mücadelenin iç içe geçtiği, zamanın yavaş aktığı ama ruhun hızla çözüldüğü bir yapımdır.

Hikâye, Omar ve çocukluk arkadaşları Tarek ile Amjad'ın kurduğu küçük bir direniş hücresiyle başlar. Onların silah talimleri, taşların ve tankların gölgesinde oynanan bir ergenlik oyununu andırır da işgalin yarattığı psikoloji bu oyunu ölümcül kılar. Bir işgalci İsrail askerinin öldürülmesiyle birlikte, üç genç için hayat artık yalnızca iki soruya sıkışır:

Kime güvenebilirsin? Ve kime ihanet edebilirsin?

Batı Şeria'yı parçalara ayıran "tecrüt duvarı", film boyunca yalnızca

coğrafi bir engel değil, aynı zamanda bir ontolojik metafor; politik, ahlaki ve psikolojik bariyerdir. Duvar, sevgiliye kavuşmanın önüne diki-len taş, dostlukla ihanetin arasına giren gölge ve bireyin iç dünyasında yükselen korkunun somut hâlidir. Omar, gündüzleri fırınında ekmeğini yoğuran, geceleri ip yardımıyla duvara tırmanıp sevgilisi Nadia'ya ulaşmaya çalışan genç bir adamdır. Elleri, un tozuyla yoğrulmuşken duvarın soğuk taşlarında kanar; zira film, hayatın sıradanlığı ile ölümün ağırlığının aynı bedende bulunduğu bir coğrafyayı anlatır.

Karakterin basit bir eylemi -ip yardımıyla duvara tırmanmak-, politik baskı, aşk ve ölüm arasında bir varoluşsal metafora dönüşür. Bu noktada duvarın sessizliği, aslında karakterlerin iç sesine dönüşür. Bu nedenle daha ilk sahneler, seyirciyi yalnızca gerilime değil, vicdani bir sorgulamaya da davet eder.

Abu-Assad, bu noktada bireysel trajediyi toplumsal çürümenin aynasına çevirir. Omar'ın tutuklandıktan sonra gittiği hapisanede yaşadığı hadiseler, işkencenin ve psikolojik baskının ötesinde, bir bakıma insanın kendiyi pazarlığını da gösterir.

İsrail ajanı Rami'nin kurduğu maymun-şeker oyunu, sadece politik bir tuzak değil, insanın içindeki en kırılğan duygularından biri olan güvenin de parçalanışdır. Rami, klasik bir "kötü" karakter değildir. Aksine, sakinliğiyle, mantığıyla ve acımasız profesyonelliğiyle postmodern işgalci devletin suretini taşır. Rami'nin tehditleri, yumruk atmadan can yakar; çünkü onun silahı, işgalin getirdiği sistemin mutlak gücüdür. Omar'ı korkuyla, kuşkuyla ve en çok da sevdikleriyle sınırlar. Onun bu güç karşısında çözüleceğini zanneder. "*İşkence altında insanlar duymak istediğinizi söyler.*" diyen Omar, aslında Filistin'in asırlık hikâyesini özetler.

Buradaki bağlam Giorgio Agamben'in "homo sacer" kavramını anımsatır. İşgal devletinin çıplak hayata müdahalesi, bireyin hukuki ve etik bir özne olmaktan çıkarılıp salt biyopolitik bir nesneye indirgenmesiyle sonuçlanır. Omar artık ne bir yurttaştır ne de bir fail; yalnızca yaşamaya ya da ölmesi üzerine pazarlık yapılabilir bir figürdür. İşgalin şiddeti sadece bedeni değil, vicdani da manipüle etmek üzere kurgulanır. Dostluk, sadakat ve aşk, saf ilişkilerden uzaklaşıp her an sorgulanabilir, her an yıkılabilir olasılıklar hâline gelir.

Filmin ortalarında anlatılan maymun ve şeker hikâyesi hem karakterlerin hem de bir halkın trajedisini bir kere daha ortaya koyar. Ancak yine de filmin sonunda maymun da şeker de beklenin ötesinde bir anlam kazanır. Küçük bir arzuyu bırakamayan maymun gibi insanlar da aşkına, hayaline, zaafına sıkışır ve bu sıkışmışlık, işgalin en büyük silahı olur.

Paradise Now ve *The Idol* filmleriyle bağımsız Filistin sinemasında kendisine yer bulan Abu-Assad'ın sineması, genellikle epik bir sessizliğe yaslanır. Sabit planlarda dar sokaklarda yankılanan ayak sesleri, gri duvar yüzeyleri, fırından yükselen sıcak duman... Hepsi birer poetik çerçeveye dönüşür. Bu görsel sadelik, politik yükü hafifletmez; aksine izleyicinin kalbinde derin bir yankı bırakır. Ses tasarımında müzik yerine doğal sessizlik hâkimdir: Uzaktan gelen silah sesleri, fırında yanan odunların çıtırtısı, duvara sürtünen iplerin hışırtısı... Bu sessizlik, yalnızca bir yokluk değil; bastırılmış duyguların ve vicdanın inatçı yankısıdır. *Omar*'da da kameranın sabit kaldığı, bakışların uzun süre ekranda tutulduğu, zamanın ağır aktığı sahneler bu dili kurar. *Omar*'ın yüzü sık sık bir sorguya dönüşür; izleyici, onun neye inandığını değil, neye artık inanmadığını sezer. Donuk renkler, dar sokaklar ve sürekli kesintiye uğramış gündelik yaşam, yalnızca mekânsal bir sıkışmayı değil, zihinsel bir kuşatılmışlığı da simgeler. Bu dünyada karakterler asla özgür değildir; aşk bile bir kaçış değil, kimi zaman görünmez bir tuzaktır.

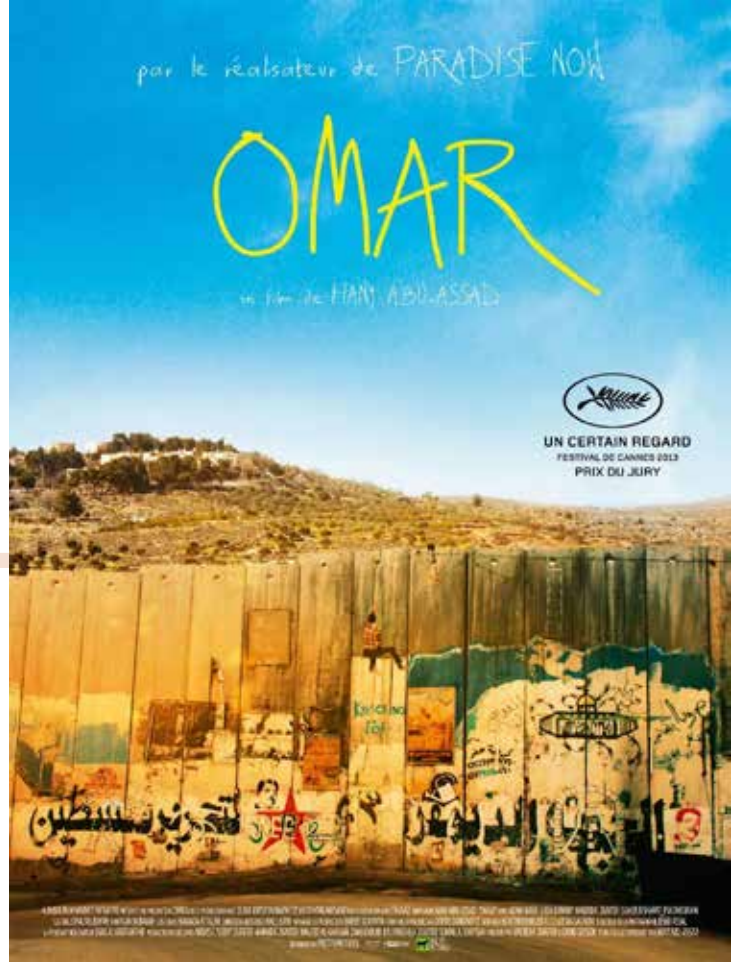
Film Künyesi:

2017 / 1 s 38 dk / Polisiye, Dram

Orjinal Adı: Omar

Yönetmen: Hany Abu-Assad

Ülke: Filistin

Zygmunt Bauman'ın "etik modernliğin aşındığı noktada, birey yalnızlaşır" tespiti, bu filmde net bir şekilde vücut bulur. İşgalci devlet şiddeti, yalnızca öldürmez; anlamı da çarpıtır, değerleri muğlaklaştırır ve en önemlisi vicdanı susturmaya meyleder. Film, aslında izleyiciye ne kahramanlık ne de kurtuluş sunar. Yalnızca, insanların işgalden dolaşırken kendilerini ve sevdiklerini bile tanımakta zorlandıkları bir zemini resmeder. Finalde sıkılan kurşun, yalnızca işgali değil tüm bir toplumsal gerçekliği hedef alır.

Omar'ı izlemek, sadece Filistin'de yaşanan işgale değil, aynı zamanda

modern çağın çözülmüş sadakatlerine ve suskun kalmış vicdanlara bakmak gibidir. Ve belki de en çok bu yüzden sarsıcıdır. *Omar* bizlere klasik anlamda bir son sunmaz.

Film, bir silah sesiyle sona erer ama bu ses ne bir bitişin ne de bir *katharsis*'in habercisidir. *Omar*'ın finaldeki eylemi, bir çaresizlik değil, bir kurtuluş çığlığıdır. Zira sevgisiyle ihaneti, dostluğuyla paranoyayı, özgürlüğüyle baskıyı artık ayıramayan bir figür hâline geldiği düşünüldüğünde iradesini ortaya koyacaktır. Ve işte bu nedenle *Omar*, yalnızca bir Filistin hikâyesi değil; çağımızın etik, politik ve duygusal çözümlerine tutulmuş soğukkanlı bir aynadır.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

MEHMET EREN ÖZTEKİN

Evden biraz geç çıktığım için sabah trafiğine yakalandım. Acelem olmadıkça trafikte beklemektense otobüsten birkaç durak önce inip yürümeyi tercih etmişimdir. O gün de ders saatine epey zaman olduğundan alışkanlığıma uyarak Cebeci durağında inip Talatpaşa'dan geçtim, Mehmet Akif heykeliyle selamlaşarak Taceddin Sultan, Muhsin Bey ve Kudüs şairine birer Fatiha okudum. Ayak seslerimi dinleyerek izlediğim turuncu kaldırım taşlarının keskin kıvrımına ulaşmadan sol köşe başında durdum. Restore edilmiş Ankara evlerinden herhangi biri olan bu yapının kapısındaki tabelaydı beni yolumdan alıkoyan. Fatih Kitabevi. Yeni taşındıkları bu yere birkaç defa uğramış olsam da asıl hatırımda kalan, anılarımın olduğu eski dükkanları; hamamın sırtındaki Fener Sokağı'nı tatlı yokuşunu tırmanmaya başlarken hemen solda kalan iki katlı yerd.

2019 yılının ilk ayları henüz lise birinci sınıftayım. Hazırlık yıllarında yurttan tanıştığımız Ömer abinin öncülüğünde, ortaokul sıralarından muhabbetimin süregeldiği Yasin ile bir okuma grubumuz vardı. Her perşembe okul çıkışı buluşur, Fatih Kitabevi'ne giderdik. Eski alfabemizle dönemin eserlerini orijinal metninden, artık nadir kullandığımız kelimelerimizi günümüzde tekrar yaşatmak amacıyla dili hafif ve günümüze oldukça yakın olan Muallim Naci'nin *Talim-i Kıraat*'inden birkaç bölüm okur, üstüne konuşurduk. Dönemin okullarında okutulmak üzere yazılan bu kitaptan günümüz eğitim ve ahlak anlayışını geçmişle mukayese etme şansı da bulurduk. Haftalık belirleyip okuduğumuz kitabın tahlilini yapar, yazarın ve eserin üzerine ufuk açıcı, eleştirel sohbetler gerçekleştirirdik. Yazarın üslubunu, seçtiği kelimeleri, bahsettiği olayları konuşur ve kendi yazılarımıza nasıl katkı sunabilir diye de değerlendirirdik. Bu tahliller sayesinde nice Mustafa Kutlularla, Necip Fazıllarla, Ziya Osmanlarla, Peyami Safalarla, Kemal Tahirlerle tanıştım. Dersimizin sonlarına doğru varsa eğer yazdığımız deneme ya da hikâye, ufak bir paragraf bile olsa okur, birbirimizle paylaşırdık. Samimi, kitap kokulu bu edebî ortamda sıcak çaylarımızı yudumlarırken başka bir dünyada olduğumu hissederdim. Bu dünyayı daha kıymetli kılan, Fatih Hoca'nın uzun beyaz sakalının gizlediği ağzından çıkan bir ok gibi hedefinden asla şaşmayan, hiçbir çekingenlik barındırmayan sözleriydi. Edebiyattan, sanattan, güncel meselelerden konular açar, fikirlerimizi dinler, kendi de birkaç kelam ederdi. İkrâm ettiği ekşili çorbanın tadı da hâlâ damağımdadır. Üniversite yıllarında başladığı bu işe zannımca ömrünü vakfedecek kadar gönlünü kaptırmıştı. Kendisi gibi kültüre, sanata, edebiyata gönül vermiş insanların ayak basılmayan sokaklarda kalmasına sitem eder, daha işlek ve hoş mekânların kafelere bırakılmasından duyduğu rahatsızlığı her fırsatta dile getirirdi. Özellikle Mehmet Akif heykelinin bakımsızlığına çok kızardı. Şu yaşimde elime bir kova su alıp tepesinden aşağı dökeceğim, diyerek tepkisini ortaya koyardı. Rasim Özdenören, Nuri Pakdil, Ragıp Karcı gibi nice yazar ve şairleri yakinen tanımış ve misafir etmiş bir insandı. Bir defasında masasında oturan beyefendiye bizleri takdim etti. Onun şair Arif Ay olduğunu söyledi. Tabii ben o zamanlar Arif Ay ismini ilk defa duyuyordum. İlgisi, hoş sohbeti bende ona dair bir merak uyandırmıştı. Oradan ayrılıp yurda döndüğümde araştırmaya başladım ve birkaç şiirine rastladım. "dal kırık / bahçe talan / sularda yüzün / hangi âh, hangi melâl...", "...hiç kuş uçmamış / gök gibiyim karşında". Bu mısralara, imgelere duyduğum hayranlık bende şiir yazma hevesi doğurdu. Emeklemeden yürünmediği gibi, şiir okumadan yazılanlar, karaladığım kelimeler toy bir girişimdi. Kendi dünyamda mükemmel saydığım bu karalamalara hoş olmayan bir üslupla edebiyat hocam tarafından "Bunlar şiir değil!" denilmiş ve filizlenmekte olan hevesim baltalanmıştı. Yine de şiir okumaktan, yeni şairlerin dünyasına girmekten hiç vazgeçmedim.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

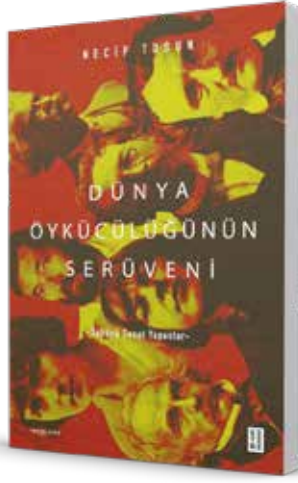

Dünya Miras Komitesi
47. kez Paris'te toplandı.
Bu toplantıyla ülkemiz
UNESCO Dünya Miras Listesi'ne
yeni bir yapı daha kattı.
Manisa'da bulunan
Sardes Antik Kenti ve
Bin Tepeler Lidya Tümülüsleri
listedeki yerine kavuştu.
Madeni paranın ilk basıldığı
yer olarak da bilinen kent,
anıtsal mezarları da bünyesinde
bulunduruyor. Bu artışla birlikte
listedeki miras sayımız yirmi ikiye çıktı.

**NE
HABER?**
Hazırlayan:
ELİF TEKELEK

Arkeolojinin Altın
Çağı Sergisi
Cumhurbaşkanlığı
Külliyesi'nde ziyarete
açıldı. Sergide Kültür
ve Turizm Bakanlığı
aracılığıyla ortaya
çıkartılan; yurt dışından
iade edilen ve yurt
içinden sağlanan dört
yüz seksen beşi ilk defa
görülecek olan toplam
beş yüz yetmiş eser
bulunuyor.

Necip Tosun tarafından
kaleme alınan *Dünya
Öykücülüğünün Serüveni*
adlı eser, öyküyü sınırlarından
çıkarak onun kapsamlı tarihsel
serüvenini izlememizi sağlıyor.
Tosun, dünya öykücülüğünün
macerasına katkıda bulunan
yazarlara yönelirken aynı zamanda
öykü tarihi için geniş bir bakış
açısıyla kuramsal bir hat da çiziyor.
Kitap dünyanın dört bir tarafından
öykücülere yer vererek evrensel
bir bakış oluşturmakta ve bu
sayede karşılaştırmalı okuma
fırsatı sunmaktadır. Eser dünya
öykücülüğüne merak duyanlar için
bir baş ucu metni.

Bu sene yedincisi
gerçekleştirilen TRT 12
Punto ödülünü Filistinli
oyuncu Yasmine Al
Massri aldı. "Bana bir
platform verildiğinde,
bu platformu nasıl
kullanacağımı,
halkımın mesajını
ve var olma hakkını
duyurması için
sesimi nasıl faydalı
hâle getireceğimi
düşünüyorum ve
bunun için sahip
olduğumuz tek şey
sinema." cümleleriyle
Filistin için sinemanın
önemine dikkat çeken
Yasmine Al Massri,
halkının hikâyesini
bir filmle anlatmayı
hedeflediğini belirtti.

